

BLAŽ PETERNEL-BLEŠK V ZGODOVINSKEM IN LJUDSKEM SPOMINU

Uvodno pojasnilo

Januarja 1989 je minilo štirideset let od smrti Blaža Peternela, Brnovega Bleška iz Bukovega Vrha v Poljanski dolini. Poznali so ga Loka, Poljanska dolina in prebivalci Škofjeloško-Polhograjskega hribovja, še zlasti pa vozniki, ki so vozili po Poljanski dolini v Loko ali iz nje.

Ko je prihajal v Loko, je zaradi svojih posebnosti pritegoval našo pozornost. Nihče takrat ni vedel in slutil, da hodi med nami pravi potomec Kuzovcev, ki jih je v svoji noveli *Kuzovci*, »sliki iz naroda«, leta 1882 v Ljubljanskem Zvonu prvič upodobil pisatelj Ivan Tavčar. Njihov resnični obstanek pa je potrdila kronika župnije Črni Vrh (1906) in terenske raziskave literarnih zgodovinarjev dr. Ivana Prijatelja, prof. Alfonza Gspana in dr. Marje Boršnikove.

Blešk me še posebej spominja moje mladosti. Z dobrosrčnostjo, šegavostjo in odrezavostjo se mi je vtisnil globoko v spomin in srce. Čutil sem dolžnost nekaj napisati v njegov spomin. Blešk je bil posebej, ki se na razmeroma malem loškem ozemlju ne rodi vsaki generaciji. Z njim se je nenehno kaj dogajalo. Vedno je po svoje in povsem neprisiljeno poskrbel za nešteta presenečenja, ne da bi se jih posebej zavedal. S preprostostjo in dobrovoljnostjo je privlačeval znane in spoštovane Ločane. Čeprav je bil »majhen« človek, zasluži pozornost, da ohranimo spomin na njegovo osebnost, na okolje, kjer je bil doma, na Loko, kamor je tako rad zahajal, in na voznike, h katerim je srčno rad prisedal.

Ta zgodovinski zapis se opira na živa pričevanja prebivalcev o Blešku in na prispevek Mete Sterle *Prehrana na Loškem* (Loški razgledi 34, str. 139), v katerem avtorica omenja Bleška in objavlja njegovo sliko, delo fotografa amaterija Franca Marguča. Bleška sem tudi sam večkrat fotografiral že pred drugo svetovno vojno in po njej.

Mnogo let po njegovi smrti so mi pomagali oblikovati njegovo telesno podobo, značaj in resnične prigode številni njegovi rojaki in drugi, ki so ga dobro poznali. Vsem hvala za sodelovanje! Tako bo ta zapis ohranil podobo tega malega poljanskega Krjavlja in priljubljenega gorjanca, nenehnega popotnika – krošnjarčka, pa tudi del zgodovine njegovega rojstnega Bukovega Vrha. Z novimi ugotovitvami bo dopolnjena zgodovinska podlaga o tem, da so skrivači – vojni begunci na Kuzovem resnično obstajali. Prebivalcem Loke in Poljanske doline pa bo spis priklical v spomin nekatere utrinke iz takratnega časa in pokazal doseženi gospodarski razvoj, ki je v Loko privabljal vsak dan številne voznike iz obeh dolin in iz drugih krajev na Sorškem polju.

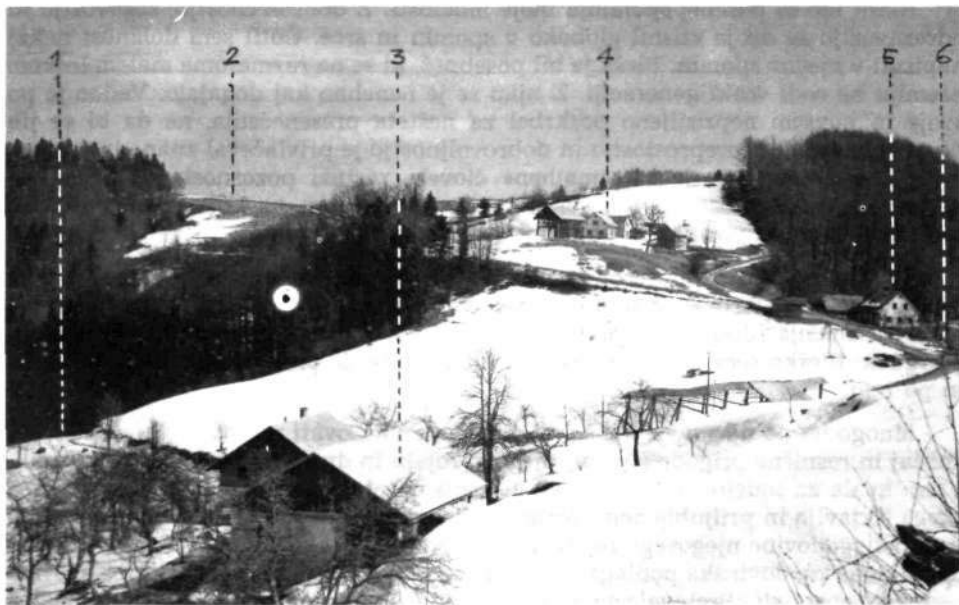
Spis obsega tri poglavja: Bukov Vrh v preteklosti in sedanjosti, Loka v Bleškovem času ter Blaž Peternel-Blešk (1875–1949).

Mejno gorsko razvodje nekdanj

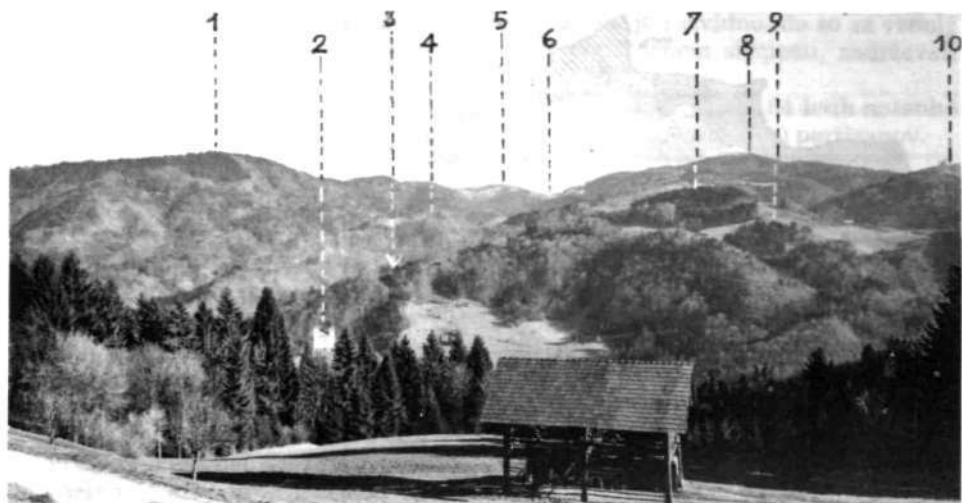
Razvodja v gorskem svetu so že od nekdanj vzbujala pozornost ljudi. Še zlasti so ljudi burila tista, po katerih so potekale meje gospodstev ali držav. Na mejnih slemenih se je razraslo tihotapstvo, skrivaštvo, oboroženi spopadi in še marsikaj. Eno takih ozemelj v škofjeloški občini je Bukov Vrh, ki doseže višino 1092 m na vzpetini Pasja ravan, kraljici Polhograjskih Dolomitov. Od Loke je Bukov Vrh oddaljen 7,5 km zračne črte proti jugozahodu; obsega okoli 640 ha.¹

Leta 1800 je bilo v Bukovem Vrh 25 gruntarskih hiš in 12 kajž in bajt.² Po štetju leta 1897 je imel Bukov Vrh 220 prebivalcev ali šest na hišo, kajžo ali bajto.³ Almanah občine Škofja Loka izkazuje za leto 1987 125 prebivalcev in 30 gospodinjstev ali štiri osebe na gospodinjstvo.⁴

Posamezna zgodovinska obdobja so se s sledovi ohranila v ustnih izročilih, v pisnih virih pa tudi v nekaterih posebnostih kraja. Tudi zgodba preprostega hribovskega krošnjarčka Blaža Peternela-Bleška iz Bukovega Vrha se začne tu, a bo posegla nazaj v 12. in 14. stoletje, v čas, ko so na to ozemlje prišli naseljenci in poljedelci.⁵ Tedaj je na severnih pobočjih Pasje ravni, v pasu z višino od 590 m navzgor do 1092 m proti Poljanski dolini, nastajalo raztreseno hribovsko naselje med divjo sotesko grape Sopot na vzhodu in nekoliko širšo grapo Hotoveljščice na zahodu. Visoko ležeča in delno gola mejna slemena so hkrati široka razgledišča,

Območje Kuzovega. 1 – V grapo Sopot k prvi domačiji Golar (670 m) in pešpot na Log. 2 – Prosenov grič (908 m), čezenj in čez Predol (794 m) gre pot v Bodeljsko grapo. 3 – Kuzovec, Bukov Vrh 27, (847 m). 4 – Pri Brnu, Bukov Vrh 29, nekdanj Kuzovčeva bajta. 5 – Pri Marjanci (Minčenk), Črni Vrh 45, med vojno je bila tu vaška trgovinica. 6 – Kuzov grič (862 m), preval in razvodje med Gradaščico in Poljanščico; čezenj pelje cesta iz Loga skozi Bukov Vrh in Črni Vrh ter naprej v Polhov Gradec. (Foto Marijan Masterl)

Panoramski pogled na jug z Gabrške gore. 1 – Polhovec, 948 m. 2 – Sv. Volbenk, 489 m. 3 – Grapa (soteska) Sopot. 4 – Valterski Vrh (ledinsko ime V hribih), 685 m. 5 – Prosenov grič, 908 m. 6 – Kuzov grič, 862 m. 7 – Bukov Vrh. 8 – Pasja ravan, 1029 m. 9 – Kovski Vrh. 10 – Cerkev sv. Sobote v Bukovem Vrh. (Foto M. M.).

od koder so prebivalci v preteklih obdobjih opazovali sovražnikove premike in se pravočasno pripravili na spopad ali se umaknili na varnejši kraj. Danes so to dobro obiskani gorski turistični kraji.

Čez hribovsko razvodje, imenovano Kuzov grič, je od leta 973 do 1803 potekala južna meja loškega gospostva.⁶ Med nemško zasedbo Gorenjske (1941–1945) je pod Črnim Vrhov bila državna meja med nemškim in italijanskim zasedbenim ozemljem.⁷ Danes deli to razvodje ozemlje loške in ljubljanske občine Vič-Rudnik. Meja se v glavnem ravna po nekdanji meji loškega gospostva.⁸ Na dveh mestih pod Pasjo ravni se je ohranilo značilno ledinsko ime Na meji.

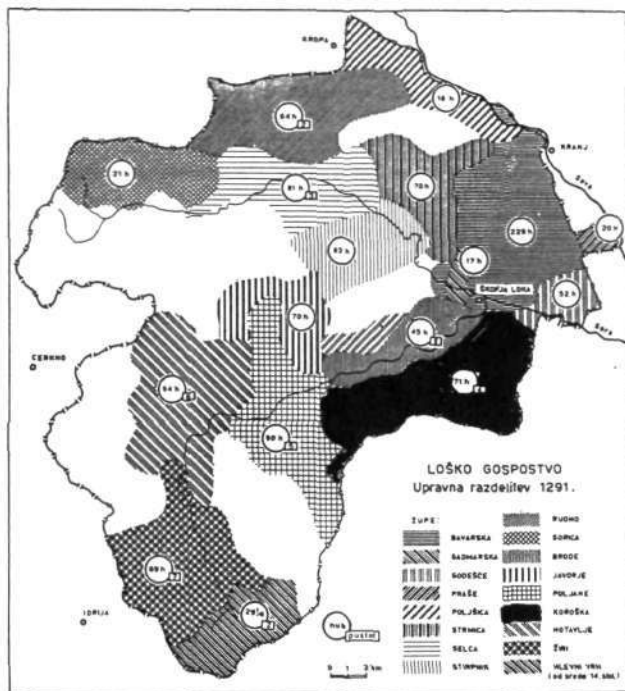
Sprehod skozi preteklost

Sprehodimo se skozi minuli čas in pogledjmo, kaj se je tod dogajalo in se ohranilo kot spomin na tiste čase.

Najstarejše pričevanje je hišno ime domačije, ki leži 2,4 km jugozahodno od Pasje ravni. Domačija je prav na slemenu (843 m) in nosi ledinsko ime Frtica. Ime naj bi izviralo iz Fortezza (rimska utrdba, zaporni obrambni zid, limes)⁹.

Pred 13. stoletjem naselja Bukov Vrh še ni bilo. Brižinski (freisinški) gospodje, ki so imeli svoja posestva na Koroškem, so del slovenskih Korošcev v času od 1291 do 1318 naselili v Koroški župi (Officium Kharinthianorum) in tja je spadal tudi Bukov Vrh.¹⁰ Koroško župo je sestavljalo šestnajst zaselkov.¹¹ Na nekdanjo Koroško župo se danes spominja pot iz Hotovlje v Bukov Vrh, saj ji domačini pravijo Koroška pot.

Loško gospostvo je leta 1291 imelo sedemnajst žup. V Koroški župi je tedaj bilo 71 hub¹² in 4 pustote¹³ s 355 prebivalci. Do leta 1501 se je število povečalo na 77 hub in 385 prebivalcev. Koroško župo so poselili Slovenci iz Sovrškega polja

Koroška župa v upravni razdelitvi loškega gospostva leta 1291. (Po: P. Blaznik, Škofja Loka in loško gospostvo, 1973, str. 48)

(Lurnfeld) severozahodno od Spitalla in iz zgornje doline reke Möll.¹⁴ Poselitev tega, za kmetovanje manj ugodnega osojnega hribovja, pa je potekala razmeroma počasi iz doline navzgor. Zato je posestvo na Kuzovem eno mlajših. Hube ali kasnejši gruntni so se s časom drobili na polovice ali četrtine. Od tod tudi hišna imena Spolovičar (Lovsko Brdo), Četrtnik (Kovski Vrh), Košanc – posestnik četrtine grunta (Četena Ravan, Murave in Fužine). Ime Košanc je poimenovano po košenini ali po košu, s katerim je kmetovalec na njivo, ležečo v strmih pobočju, prenašal gnoj, nekje tudi zemljo pri oranju ali odnašal pridelke.¹⁵ V Bukovem Vrh ni novohišarjev in ni tovrstne drobitve posestva.

Iz leta 1776 se je ohranila odredba loškega glavarja, ki je to in naslednje leto preganjal sumljive ljudi po treh župah vzdolž jugozahodne meje nad Poljansko dolino. Razglas se je glasil takole:¹⁶

1776, dne 2. aprila, Loka
Loški glavar Ivan Nepomuk grof Edling ukazuje županu Juriju Kalanu,¹⁷ da naj razglasi po vaseh, katere se nahajajo po županijah, njemu izročeni (po hlevnovrški, žirovski in karnski), da ne smejo ondotni podložniki dajati prenočišča in hrane sumljivim beračem, malharjem, plašarjem,¹⁸ rokovnjačem in stekljačem¹⁹ (Mauchern, Plaishuren, Rackovnschen und Steklatschern). Tudi ne smejo podložniki njih stvari shranjevati, kupovati ali pa pomagati, da jih lažje prodajo. Kadar bi taki ljudje prišli blizu, treba jih je s pomočjo sosedov prijeti ter izročiti deželnemu sodišču. Dalje se morajo naznaniti deželnemu sodišču tatvine, ropi in drugi zločini. Kdor se ne bo ravnal po tem ukazu, bo kaznovan.

Ta ukaz je loški glavar ponovil leto kasneje. Loško glavarstvo pošilja 4. aprila 1777²⁰ znova vsem županom loškega gospostva ukaz z dne 2. aprila 1776²¹ zastran

Kakšna podobnost z razglasi nemškega okupatorja, ki je po 164 letih **natanko** tako naročal, da domačini ne smejo podpirati (hraniti in prenočevati) **partizanov**.

Novo obdobje se začena na vzhodnem slemenu pod Pasjo ravnišo, ko pride še pred letom 1800 v ta kraj iz Rovta stari Štefan Peternel. V starih listinah je Peternel imenovan tudi z ledinskim imenom Kosem (verjetno izpeljano iz besede koza, op. MM). Okoli leta 1800 je Peternel severno, pod razvodjem, postavil leseno hišo Bukov Vrh 27 in nato v jugovzhodnem delu posestva še Kuzovcovo bajto (Kusovzovo Waito)²² Bukov Vrh 28. Sedlo nad domačijo se je tedaj tudi imenovalo Kuzrob,²³ to pa naj bi pomenilo Kozji rob, danes Kuzov grič.

Priimek Peternel se prvič pojavlja v Bukovem Vrhu s prihodom Štefana Peternela v ta kraj. urbarji iz leta 1500 tega imena ne omenjajo na ozemlju loškega gospostva.²⁴ Priimek Peternel se omenja le na Hobovšah v županiji Oselica in tam mora Matija Peternel loškemu gospostvu plačevati dajatve od novo napravljenih rovtov nad Robidnico (verjetno v Slugovi dolini, op. MM). Loškemu glavarju so morali plačevati tudi tisti tolminski podložniki, ki so si pred kratkim napravili senožeti na Črnem Vrhu nad Robidnico. Imenovana sta tudi Gregor in Martin Peternel²⁵ (verjetno oba iz Novakov, op. MM).

Kako se je priimek Peternel do leta 1806 iz zahodnega obrobja širil v notranjost loškega ozemlja, zahteval posebno raziskavo. Z različnimi končnicami -l in -lj je danes močno razširjen v občini Škofja Loka, še zlasti v Poljanski dolini. Po štetju prebivalstva iz let 1931, 1935 in 1948 ga beremo s končnicami -l, -ll in -lj že v 29 krajih Slovenije.²⁶

Vrnimo se k staremu Štefanu Peternelu. V knjigi listin št. 21 Državnega gosposčinskega sodišča v Luki je na strani 76 poročno pismo, sklenjeno 6. februarja 1805 med Štefanom Krmelom (pravilno Peternelom, op. M. M.) in Gregorijem Jerebom, očetom neveste Katarine s Črnega Vrha nad Polhovim Gradcem. V pismu, pisanem z gotico, se Gregorij obvezuje, da bo njegova hči prinesla v zakon 300 goldinarjev deželne vrednosti, dva mlada pujska, sveženj preje, posteljnino in skrinjo. Dota je bila vnešena v zemljiški knjigi na hišo Kovski Vrh št. 27 (sedaj Bukov Vrh, op. M. M. – Knjigo listin št. 21 hrani ZAL, Enota Škofja Loka).

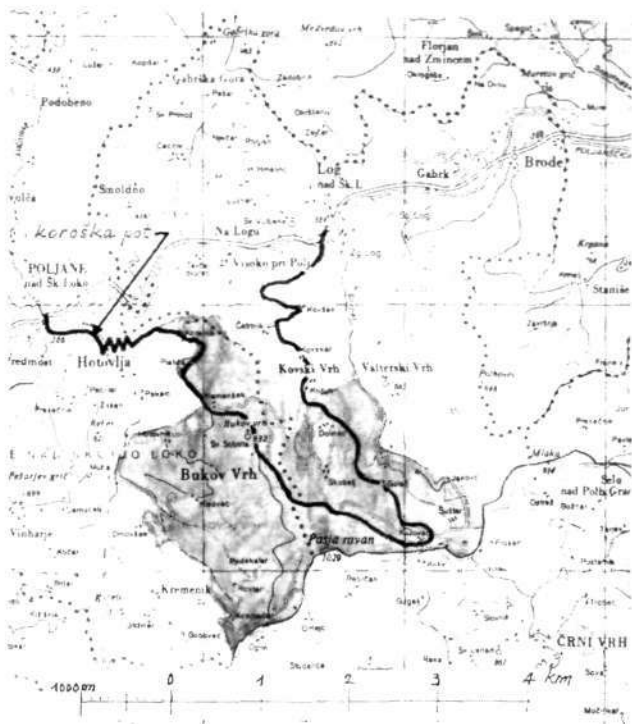
Štefan in Katarina sta imela štiri otroke: Ignaca (1788–1871), Frjana (1790–1854), Lucijo (1791–1847) in Meto (1799–1870). V letih 1828 in 1829, ali okoli petdeset let po razglasu loškega glavarja, se je na razvodu okoli Pasje ravni in Kuzovega griča potikala že druga skupina skrivačev; pisatelj Ivan Tavčar jih je imenoval Kuzovci. Skrivali so se pri Štefanu Peternelu na Kuzovem in nad Pustoto. Domači hčeri sta imeli nezakonske otroke s Kuzovci. Njihov potomec pa je bil prav Blaž Peternel-Blešk, ki je osrednja osebnost tega spisa.²⁷

Poizvedovanja dr. Ivana Prijatelja o obstoju Kuzovcev

Pet let po smrti pisatelja Ivana Tavčarja se je pripravljajl urednik dr. Ivan Prijatelj na drugo izdajo tistih spisov dr. Ivana Tavčarja, med katerimi je tudi novela Kuzovci, ki nas posebej zanima. V Bukov Vrh se je odpravil leta 1928 oziroma leto dni pred natisom tretjega zvezka pisateljevih zbranih spisov (1929). Takrat, ko je bil France Peternel, bližnji potomec Kuzovcev, še živ; njegova mati Marija z domačije na Kuzovem je bila nezakonska hčerka Mete Peternel ter enega od skrivačev na Kuzovem, Franc Peternel-Brnač pa je umrl 16. septembra 1928 v starosti 82 let.²⁸

Prijateljeva pot je natančno znana (glej skico). Vodila ga je iz Poljan v Hotovljo (384 m) in tam je stopil na Koroško pot, katere steza se strmo dviga iz Hotoveljske grape na Orešje. Od tu je pot zložnejša in vodi mimo treh domačij pod cerkvijo sv. Sobote, mimo Ahternika (610 m), Platiša (670 m) in Kamenška (757 m) do Mežnarja (975 m). Pri nobeni od teh domačij ni poizvedoval, čeprav so tod hodili Kuzovci v Poljane. Tudi s poti na Razpotju (875 m) ni stopil streljaj navzdol k bližnjemu Antonu Križišniku-Skoblu (828 m), ki bi mu zagotovo vedel marsikaj povedati. Z mejnega slemenca (870 m) je prišel h Kuzovcu (847 m), Bukov Vrh 27, in se dvignil po slemenu k Brnu (870 m), Bukov Vrh 28. Po strmi stezi se je spustil v krnico divje Sopoške grape do Golarja (670 m), Bukov Vrh 31. Od tod se je zopet dvignil do Kožuha, Kovski vrh 1 (724 m), tam pa se je mimo Srnic spustil na Log k Premetovcu. Tu je končal dokaj naporno pot, dolgo okoli 16 km z višinsko razliko 970 m na obe strani.

Na tej poti so bili njegovi sogovorniki Ignacij Dolenc (1873–1934), gospodar na Kuzovem, France Peternel-Brna (1846–1928), Franc Setničar-Golar (1866–1940), Valentin Debelak-Kožuh (1843–1932) in Peter Ahlin-Premetovc (1874–1948). Pri pogovorih z njimi se je Prijatelj zelo trudil, da bi razkril zgodovinsko resnico o Kuzovcih. Starost nekaterih njegovih sogovornikov daje slutiti, da so še osebno

Pot, ki jo je opravil dr. I. Prijatelj za podatki o Kuzovcih

poznali Kuzovce, ali pa so o njih vedeli Prijatelju povedati, kar so sami izvedeli iz prve roke.

Zanimivo je, da France Peternel ni razkril Prijatelju, da se po njegovih žilah pretaka kri Kuzovcev. Ker je France še poznal nekatere izmed njih, je zagotovo vedel za Kuzovca, ki je bil oče njegove matere in tudi, kdo je bil njegov oče.

Urednica zbranih spisov Ivana Tavčarja dr. Marja Boršnik o Kuzovcih

V tretji knjigi Zbranega dela spisov Ivana Tavčarja (1966) je dr. Marja Boršnik v opombah, na podlagi Prijateljevih podatkov in lastnih poizvedb, ugotovila naslednje:²⁹

Ob meji Črnega vrha, na odprtem vzhodnem pobočju te pogozdene ravni (Pasja ravan op. MM) leži kmetija Na Kuzovem (Bukov vrh 27). Zidana hiša je stara kakšnih sedemdeset let, poprejšnja lesena je pogorela. Tamkajšnji posestniki, ki so Prijatelju še vedeli pokazati »mesto« v svojem sadovnjaku tik sušilnice, kjer je ... stala v starih časih koča, v kateri so živeli ravbarji, se danes vsega tega več ne spominjajo. Nekaj streljajev više proti vzhodu čepi na holmcu nekaj hišic, med njimi tudi Brnačeva (Bukov Vrh 28 – tu je stanoval Blaž Peternel, op. MM). Rajnki Franc Peternel, Brnač, je Prijatelju vedel povedati, da je še poznal črnobradatega Tineta Šusta, poznejšega svetovolbenškega cerkvenika, ki je ušel od vojakov in se skrival kot rokovnjač v imenovani koči. Ko ga je vojaška oblast dobila v pest, je junaško pretrpel sto palic. Tudi drugega rokovnjača, ki ga imenuje Tavčar Goščav-

ca, je poznal, pristavlja pa, da mu je bilo ime Gropa, da je bil pozneje žnidar in kot tak umrl v hiši sosednjega kmeta Boštarija, Bukov Vrh št. 27 (danes št. 28, op. M. M.).

Po pripovedovanju rajnkega Brnača in drugih zdaj že mrtvih očancev je med tamkajšnjimi ljudmi še živa tradicija o skrivačih, zlasti o vojaških beguncih. Ti skrivači so imeli čudna imena. Enega se še spominja, da se je imenoval »ta meglen«. Bili so predvsem domačini, ki so kradli naokrog, da so se mogli preživljati. Če je katerega oblast zasačila, je bil pretepen, da je »skozi petindvajset palic šel«. V bližini so imeli več bajt in skrivališč (Ivana Burjek-Brnačeva). Petinsedemdesetletna Micka Oblak, Pibrova, ve še zdaj pokazati Razbojno ali, kakor jo običajno imenujejo, Zabojno jamo, danes že dokaj zasuto in poraslo umetno skrivališče, oddaljeno kakšne četrt ure od Pibra (Bukov Vrh št. 22) proti Pasji ravni.

Dr. Marja Boršnik je poizvedovala v Bukovem Vrh, ko je bil France Peternel že pokojni, nova lastnica hiše pri Brnu pa Ivana Pohleven, Francetova vnukinja, poročena Burjek. Tedaj sta bili njegovi sogovornici Micka Oblak-Pibrova (1877–1963) iz Bukovega Vrha št. 2 in že omenjena Ivana.

Iz navedenega je razvidno, da raziskovalci niso šli v sosednji Črni Vrh, kjer bi v župnišču dobili pomembne dopolnilne podatke o Kuzovcih. Tudi urednik Alfonz Gspan omenja v Dvoje povestih (1951), da Kuzovec z imenom Gropa Rohnač zgodovinsko ni izpričan.³⁰

Kronika župnije Črni Vrh o skrivačih na Kuzovem

Petindvajset let pred dr. Ivanom Prijateljem je prikazen Kuzovcev raziskoval črnovški župnik Jakob Benedičič. V kroniki svoje župnije je dokaj na široko opisal navade Kuzovcev in potrdil njihov resnični obstoj. Ta vir je sedaj prvič javno objavljen. Zapis v kroniki pripoveduje pod poglavjem z naslovom »Drugi dogodki« o Kuzovcih naslednje:³¹

1) »Kuzovci«. Še bolj kot sedaj je bila črnovrška okolica nekdaj v samoti. Pota so bila slaba. Po Poljanski dolini še ni bilo ceste, ampak le kolovozna pot, okrog pa gosto gozdovje. To je bilo sila priročno za one vrste ljudi, ki se boje »luči«. In res so to okolnost porabljali tihotapci, vojaški begunci in podobni nebodijih treba, ki so se po teh samotah potikali in naokrog delali nadlego. Ljudstvo jih je imenovalo »Kuzovce«, ker so se shajali pri »Kuzovcih«. Na »Kuzovem« ali pri »Kuzovci« pa je domače ime posestnika na Bukovem vrhu št. 27, župnije Poljane. (Primer: Tavčarjevi zbrani spisi, IV. zvezek/1889, stran 19 sequentis.)

Bilo je pred blizu 100 leti. Takrat je v bližini sedanje Pustotnikove kočice iz leta 1913 (sedaj še nedodelane) naredil »stari Kuzovec« (Štefan Peternelj) leseno kočico, naprošivši Pustotnika za dovoljenje s pristavkom: Če bi se kaka krivica godila, pa bajto podri. Vzrok, da je delal kočico, ker se doma niso razumeli (na Kuzovem). Ko je bila kočica narejena, se je Kuzovec vanjo preselil in z njim otroci Frjan, Lucija in Meta (glej rodovno shemo!). Po očetovi smrti so ti trije še ostali v bajti. Pri tem Frjanu pa so se zbirali »Kuzovci«. Bilo jih je kakih pet ta pravih »rokovnih«, med njimi Rohnjač (Rohnetov iz Dvora pri Polhovem Gradcu). Umevno, da so se jih ljudje bali, kajti bili so roparji in tatovi, ki so s puškami hodili po hišah in s silo zahtevali, lovili divjačino, kradli kostrune itd. Nasilni pa so bili le bolj po tujih krajih, z domačini so bili prijazni, dasi so jim tudi včasih kaj pokradli, a ljudje so potrpeživi, ker so se jih bali. Kdor bi se jim bil pa kaj postavil, pa zlepa potem ni imel miru.

Pri »Mačku« je nekoč eden kradel v kleti krompir. Gospodar ga zaloti. Tat mu ponuja krompir nazaj, a gospodar: »Le nesi ga, saj ga imamo dosti.« In za to uslugo so mu prišli delat dnino kar tri dni. »Snovnik« jih je pa nekoč preganjal, pa su mu več voz ajde zvrnili po bregu pod hišo. »Pustotnik« jim je nekoč hotel zažgati bajto, pa je bil v nevarnosti, da ga pobijejo. Na svatovščinah so jih morali pogostiti, sicer so nagajali, kar so mogli. Na »Skobljevem« je bila ženetnina; ker niso brž postregli, so tram iz strehe izdrli in na mizo vrgli. »Jejte, jejte, pa saj nimate kaj,« so se norčevali. »Pustotnika« (Petra) je kresnil eden s kolom, ker jih je preganjal. Podnevi so bili v jamah v gozdu, ponoči so hodili v bajto. Tudi v bajti pod vežo so imeli jamo za skrivališče pred preganjalci. (Take jame so bile na primer za Trobčevim studentem.)

Na ukaz gosposke so nazadnje kmetje bajto podrli in potepuhe polovili s pomočjo vojaštva. Ko je bila bajta podrta, sta Meta in Lucija šli na Kuzovo nazaj. Meta in Lucija sta se menili s »Kuzovci«. Meta je imela nezakonsko hči Marijo, omoženo pozneje v Ogrinovi bajti (št. 28, glej shemo rodov). Zgorele je (Meta) na Kuzovem. Ostanke so pokopali v Poljanah, nekaj pozneje najdenih pa v Črnem vrhu. Lucija je imela nezakonskega sina Jožefa, ki je pozneje na Kuzovem dobil posestvo. Frjan se je preselil v Sovovo bajto. Umrl je leta 1854 za naduho.

Nove ugotovitve o Kuzovcih

Pregledi matičnih knjig župnije Poljane in Črni Vrh nad Polhovim Gradcem, kronike župnije Črni Vrh, zemljiške knjige katastrske občine Kovski Vrh in mapne kopije za zemljišča na Kuzovem griču so omogočili razširiti dosedanje znanje o Kuzovcih.

Čas, ko so Kuzovci bivali v okolici Pasje ravni, je dokaj natančno določen. Sestanek Kuzovcev na Logu v gostilni pri Premetovcu je bil v soboto zvečer pred kvaterno nedeljo 1828. To ustno izročilo pa se kajpak nanaša na nekaj pomembnih dejanj, ki so jih Kuzovci izvedli po tem sestanku.³² Obdobje, ko so Kuzovci bivali na Kuzovem, potrjujejo tudi župnijske listine. Mladi skrivači na Kuzovem so mešali glave obema domačima dekletoma Margareti (Meti) in Luciji; ta stik ni ostal brez posledic. Obe sta rodili nezakonska otroka (Marijo leta 1823 in Jožeta leta 1830).³³

Ime Kuzovci so skrivači dobili po domačiji Štefana Peternela-Kuzovca (846 m). To mesto na mejnem slemenu (858 m) in hkrati na razvodju med Poljansko dolino in Polhograjsko dolino je dajalo Kuzovcem posebno ugodne možnosti za tatvine v obeh dolinah, omogočalo pa jim je tudi varen umik pred preganjalci, saj so bili trije pogozdeni vrhovi Povhovca (948 m), Ostreža (914 m) in Pasje ravni (1029 m) tako rekoč drug poleg drugega. V stiski pred obkolitvijo pa so se lahko umaknili tudi na mejno ozemlje sosednjega gospostva.

Kraj, kjer so se še skrivali Kuzovci, je bila lesena koča, ki jo je stari Kuzovec (Štefan Peternel) postavil v bližini Pustotnikove nove hiše. Sedaj se ta kraj imenuje Na vrheh in leži 850 m jugovzhodno od Kuzovca. V njej so pod vežo imeli jamo in se vanjo skrivali pred preganjalci. Zabojna jama je bila drugo umetno skrivališče na zahodni strani Pasje ravni, skrivali pa so se tudi v naravnih jamah na vzhodu za Trobčevim studentem v Črnem Vrh.³⁴

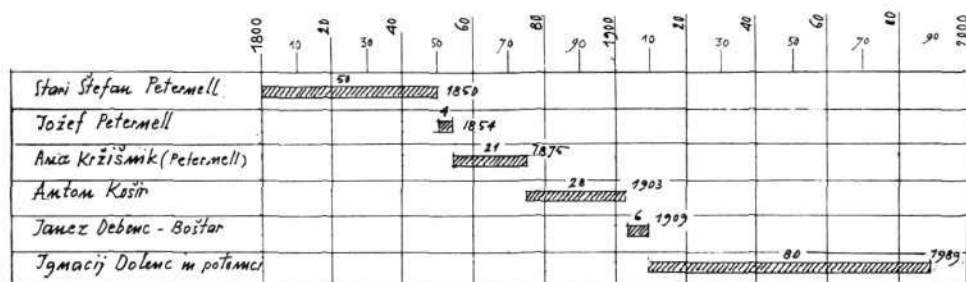
Ukrepi loškega glavarja zoper osebe v letih 1776 in 1777 se ne nanašajo na Kuzovce, temveč na skupino, ki se je pred oblastjo skrivala tod že pol stoletja pred Kuzovci. Dokazujejo pa, da je bilo to ozemlje vablivo za brezpravne ljudi zunaj zakona.

France Peternel je Prijatelju povedal, da je bila prvotna hiša na Kuzovem lesena in da je pogorela, nova pa stoji okoli sedemdeset let. Lesena hiša na Kuzovem, Bukov Vrh 27 je pogorela 22. sušca (marca) 1870. Takrat je v hiši prebivalo več ljudi: Meta Peternel, stara 71 let, Ana, vdova po umrlem Jožetu Peternelu, posestnica na Kuzovem, stara 39 let in njen drugi mož Martin Kržišnik ter France Peternel, star 24 let, kasneje imenovan Brna. Ob požaru je v hiši zgorela Meta. Kako so jo pokopovali, nam pripoveduje kronika župnije Črni Vrh.³⁵ Novo hišo je po vsej verjetnosti postavil novi gospodar na Kuzovem Anton Košir okoli leta 1875 in je bila leta 1928 stara okoli 53, največ pa lahko 57 let, če jo je dala zgraditi še Ana Kržišnik.³⁶

Kuzovec z imenom Rohnač je bil Rohnetov iz Dvora pri Polhovem Gradcu.³⁷

Kuzovo obdrži hišno ime, pogosto pa menja lastnike

Posestva na Kuzovem (Bukov Vrh 27) ne moremo šteti med tista, ki so do današnjih dni ostala v lasti enega rodu. Obsegalo je pol grunta. Različne družine so v 190 letih pretresala razna notranja nesoglasja, nenadne smrti moških v družinah, priženitve moških od drugod, slabe letine, denarne špekulacije in druge nezgode. V obdobju, na katero se nanaša ta opis, se je na Kuzovem zvrstilo pet rodov in šest različnih lastnikov.³⁸

Posestniki domačije na Kuzovem

Dve leti pred smrtjo Štefana Peternela je posestvo na Kuzovem, iz neznanih vzrokov, prvič zamenjalo lastnika. Še ne polnoletnemu Jožetu, nezakonskemu sinu Lucije Peternel ali Štefanovemu vnuku, so njegovi varuhi dedovo posestvo odkupili 3. aprila 1850. Jože je bil lastnik posestva tri leta, nato se je poročil z Ano Trobec iz Črnega Vrha in še isto leto umrl (1853).

Sodišče v Škofji Loki je leta 1856 prisodilo posestvo vdovi Ani Peternel, ta pa se je leta 1854 poročila z Martinom Kržišnikom. Ana je leta 1861 iz polovične hube izdvojila Kuzovcovo bajto (Bukov Vrh št. 28, zemljiško-knjižni vložek št. 35) in zemljišče v velikosti 2 orala in 380 kvadratnih sežnjev. Kot smo že povedali, je lesena hiša na Kuzovem, Bukov Vrh 27, leta 1870 pogorela.

Ana Kržišnik je leta 1875 posestvo na Kuzovem prodala Antonu Koširju, ki je s tem postal četrti lastnik na Kuzovem in Kuzovčeve bajte. Posestvo je obdržala osemindvajset let, do leta 1903. Izloženo Kuzovčevo bajto pa je Košir leta 1887 prodal Mini Trobec, ženi Franceta Peternela. Kuzovčeva bajta je tako po dvanajstih letih zopet prišla v roke Peternelovih.

Leta 1903 je sosed Janez Debenc-Boštar (Borštinar), takrat Bukov Vrh 29, po prihodu iz Amerike kupil od Antona Koširja Kuzovčevo posestvo in ga kot peti gospodar odbržal le šest let.

Ignacij Dolenc-Guglov iz Črnega Vrha, ki je stanoval v Osredkarjevi bajti, je kot zadnji lastnik leta 1909 kupil od Janeza Debenca posestvo na Kuzovem. Boštar je posestvo prodal, ker je ugotovil, da severna lega zemljišča ni ustrežna za gosposdarjenje (nekoč mu je zgodnji sneg prekril pšenico) in ne nudi preživetja. V Šentjažu na Dolenjskem je kupil primernejše posestvo. Dolenčev rod pa, kljub osonni legi obdelovalne zemlje, uspešno gospodari na posestvu že osemdeset let. To je najdaljše obdobje v 190 letih obstoja te domačije.

Natančno je domačije v Bukovem Vrhju opisal France Planina.³⁹ Med njimi tudi Kuzovčevo. Na njej je tedaj gosposdarila Marija Dolenc, ki ji je zadnja bratomorna vojna vzela moža, njej pa pustila štiri nedorasle otroke. Na posestvu gosposdari sedaj njen najmlajši sin Cene.

V tem poglavju so izostali še nekateri pomembni dogodki iz preteklosti, ki so se zvrstili na tem nemirnem mejnem ozemlju, zlasti med zadnjo vojno okoli strateško pomembne Pasje ravni. Zmanjkalo je tudi prostora za predstavitev drugih zanimivih prebivalcev Kovskega in Bukovega Vrha. Zato naslovni okvir tega poglavja ne vzeti kot zaključenega, saj bodo potrebne kasnejše dopolnitve.

Opombe

1. Pregledna karta občine Škofja Loka, merilo 1 : 50 000 – Izdelana leta 1981 v Geodetskem zavodu SRS; Katastrska mapa v merilu 1 : 2880 za katastrsko občino 2046 Kovski Vrh, ki zajema naselja 070 Bukov Vrh in 068 Kovski Vrh. To izmero zemljišča in katastrsko karto št. 120 za vasi »Kovski verh« in »Sveta Sabota« (Bukov Vrh, op. MM) na Kranjskem, okraj Kranj, davkarija Loka, sta leta 1869 izdelala češka geometra. Na originalni karti piše: »Obhodil zemljomerec 3^{ga} razr. Franz Bednarz, naredil adjunkt 1^{ga} razr. Jozef Mešejda.« (Karto hrani Občina Škofja Loka, Geodetska uprava); *Imenik naselij Slovenije*, Ljubljana 1983. – 2. Status animarum župnije Poljane 1759–1842 (hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana cit. NŠAL). – 3. *Krajevni leksikon Slovenije*, I. knjiga (cit. KLS I), Ljubljana 1968, str. 348 in kot pod 2. – 4. Almanah občine Škofja Loka za leto 1987. – 5. Pavle Blaznik, *Škofja Loka in Loško gospostvo (973–1803)*, Škofja Loka 1973 (cit. Blaznik), str. 24. – 6. Blaznik str. 48. – 7. Deutsche Heerenskarte, M = 1 : 50 000, Blatt Nr. 10/3, 104 in 11/3. – 8. Pregledna karta občine Škofja Loka, merilo 1 : 50 000. Izdelana leta 1981 v Geodetskem zavodu SRS. – 9. Blaznik str. 6 in France Planina) v KLS I, str. 364. – 10. Blaznik str. 413. – 11. Franc Kos, *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja*, Ljubljana 1894 (cit. Kos), str. 25–27. – 12. Zemljišča so brižinski gosposdje razdelili na hube, ki so merile 15 do 20 ha ali 30 juter. Beseda huba izvira iz starovisokonemške besede »huoba«: France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika I*, Ljubljana 1977, str. 205. – 13. Opustela in neobdelana kmetija v času fevdalizma. *Slovar slovenskega knjižnega jezika IV*, Ljubljana 1985, str. 292. – 14. Blaznik str. 6 in Jože Šavli, *Slovenska država Karantanija*, Koper 1990, str. 99. – 15. Pregledna karta ozemlja občine Škofja Loka v merilu 1 : 50 000, izdelana leta 1981 v Geodetskem zavodu SRS in matične knjige župnije Poljane 1835–1964 (kopijo hrani NŠAL) ter *Slovar slovenskega knjižnega jezika II*, 1975, str. 448. – 16. Kos str. 314, odredba št. 675. – 17. Takratni posestnik na Visokem v Poljanski dolini. – 18. Staro ime za potepuha, isti vir kot pod 13. – 19. Vzhodnoštajerski izraz za hudobneža, suroveža; glej *Slovar slovenskega knjižnega jezika IV*, Ljubljana 1985, str. 934. – 20. Kos str. 316, odredba št. 682. – 21. Prim. op. 16. – 22. Isto kot op. 1. – 23. Status animarum župnije Poljane 1759–1842 (hrani NŠAL); Zemljiška knjiga IV, urbarialna št. 1076–1130, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana – enota Škofja Loka (cit. ZAL e. Š. L.) – 24. Blaznik imena Peternel v Koroški župi ne omenja, prav tako ne Kos, str. 25–27, št. 24 h. – 25. Kos str. 16, št. 24 c. – 26. *Začasní slovar slovenskih priimkov*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Institut za slovenski jezik, Ljubljana 1974. – 27. Status animarum župnije Poljane 1759–1842, rojstna in krstna knjiga župnije Poljane 1835–1964 (kopijo hrani NŠAL) in župna kronika Črni Vrh nad Polhovim Gradcem, Črni Vrh 1906 (hrani župnijski urad Črni Vrh). – 28. Mrliška knjiga župnije Črni Vrh 1835–1964: Kraj prebivanja Črni Vrh

105, pokopan 19. 9. 1928 v Črnem Vrhu kot preužitkar (kopijo hrani NŠAL). – 29. Podrobnejše navedbe so v posameznih izdajah Tavčarjevih del: *Zbrani spisi*, 3. zvezek (uredil dr. Ivan Prijatelj), Ljubljana 1929, str. 103–131 in 426–429 ter *Zbrano delo*, 3. knjiga (uredila dr. Marja Boršnik), Ljubljana 1966, stran 134–155 in 418–421. – 30. Ivan Tavčar, *Dvoje povesti: V Zali. Kuzovci*, Ljubljana 1951, str. 223. – 31. Župna kronika Črni Vrh nad Polhovim Gradcem, str. 279–280. Pisal jo je župnik Jakob Benedičič, roj v Škofji Loki 20. 7. 1872 in umrl v Šmartnem pri Kranju 19. 4. 1941. Gradivo zanjo je začel zbirati leta 1903, pisati pa jo je začel maja 1906 (Kroniko hrani župnijski urad Črni Vrh nad Polhovim Gradcem). – 32. Ivan Tavčar, *Kuzovci*. Zbrano delo, 3. knjiga, Ljubljana 1966, str. 137. – 33. Status animarum župnije Poljane 1759–1842 (hrani NŠAL), Kronika župnije Črni Vrh 1906. – 34. Prim. op. 29. – 35. Poročna knjiga župnije Črni Vrh 1835–1864; mrtvaška knjiga župnije Poljane 1835–1964; status animarum župnije Poljane 1759–1842; poročna knjiga župnije Črni Vrh 1835–1964 (vse hrani NŠAL). – 36. Zemljiška knjiga katastrske občine Kovski Vrh, ki jo je vodilo c. kr. Okrajno sodišče v Škofji Loki od leta 1879 dalje in zbirka spremljajočih listin (hrani Temeljno sodišče Kranj, enota Škofja Loka, zemljiška knjiga cit. TSK e. Š. L.). – 37. Kronika župnije Črni Vrh, 1906 (hrani Župnijski urad Črni Vrh nad Polhovim Gradcem). – 38. Zemljiška knjiga k. o. Kovski Vrh, vložek št. 17 (hrani TSK e. Š. L.). – 39. France Planina, Kmetije pod Pasjo ravniho. *Loški razgledi*, 1962, str. 171–180.

II. LOKA V BLEŠKOVEM ČASU

Po opisu rojstnega kraja Blaža Peternela stopimo še v Loko, ležečo nad sotočjem obeh Sor, ki pritekata iz Poljanske doline in iz Selške doline. Že v srednjem veku se je naglo razvijala: leta 1248 se prvič omenja kot trg, 1274 pa že kot mesto.¹

Pred vojno je bila Loka upravno in trgovsko središče obeh dolin. V njej je bila izpostava okrajnega glavarstva s sodiščem in z davčno upravo. Mesto je tedaj štel 2.500 prebivalcev. V njem je bilo 1936. leta 136 obrti, trgovin in gostiln. Vsak sedemnajsti prebivalec mesta je bil obrtnik, trgovec ali pa gostilničar.² Kakšna razkošna ponudba, koliko stranskih delovnih mest! Na Mestnem trgu (Placu) so bili vsi pritlični prostori trgovine, gostilne ali obrtne delavnice, notranji hišni prostori skladišča, v nadstropjih pa so bila stanovanja. Na Spodnjem trgu (Lon-trgu), kjer so bile hiše skromnejše, so živeli predvsem obrtniki in gostači. Loka je imela kar tri veletrgovce.

Med obema vojnama so bili na Loko navezani prebivalci iz obeh dolin in tudi zunaj takratnih okrajnih meja. To velja tudi za mejne prebivalce Črnega Vrha nad Polhovim Gradcem. Navezanost na Loko je bila še posebej izrazita med nemško zasedbo Gorenjske. Razmejitvena črta med italijanskim in nemškim zasedbenim ozemljem je potekala po dolini Velike Božne ali južno pod Črnim Vrhom. Te prebivalce je nova meja nasilno odrezala od njihovega naravnega zaledja. Tako je oskrba teh krajev potekala iz Loke čez razvodje na Kuzovem (859 m) ali čez Predol (794 m). Tudi Nemci so iz Loke oskrbovali svojo obmejno postojanko v Črnem Vrhu. V Puštalu, predmestju Škofje Loke, pa so nemški graničarji imeli svoje poveljstvo. Zaradi odrezanosti od ljubljanske kotline je veliko Pograjcev z nemške strani meje iskalo zaslužek v Loki in na Gorenjskem. V Loki so bili posebno poznani črnovrški zidarji, hlapci in dekle. Veliko Črnovršcev pa se je pred prvo in drugo svetovno vojno odselilo v Ameriko.

Opis življenja v Loki bomo v nadaljevanju omejili le na okolje, v katerem se je gibal in zadrževal Blaž Peternel – Brnov Blešk.

Cesta iz Poljanske doline v Loko

Cesta skozi Poljansko dolino je bila zgrajena v letih 1818–1820.³ Do takrat je bila to le kolovozna, še prej pa samo tovorna pot. Nova cesta je pospešila promet z lesom in vozarstvom. Široka platišča težko natovorjenih voz so kamenje na cesti hitro trla v cestni prah in ustvarjala nevšečne kolesnice.

Da so Ločani lahko ustrezno vzdrževali svoj del ceste do Loga v Poljanski dolini, so odprli kar tri kamnolome. Največji je bil na koncu Karlovca, nasproti nekdanje lesene Mehlrove bajte. Drugi kamnolom, prav tako škofjeloških ploščastih apnencev, je bil pri Skalarjevih v Zmincu in tretji na Logu. V kamnolomih so ženske in brezposelni moški s kladivi razbijali kose kamenja v tri do štiri centimetre debel tolčenec. Tega so vozniki, predvsem Mehl, razvažali vzdolž ceste. Jeseni pa so ga pred dežjem razgrnili čez cestno vozišče.⁴

Vozarski tovarni postaji v Loku

Ko je v Loko začel zahajati iz Bukovega Vrha Brnov Blešk, je bilo v njej enaindvajset gostiln, od tega dve vozarski s posebnim hišnim redom. Da bi se ohranil spomin, nekaj podrobnosti o njih.

Po takratnih prašnih cestah so na gosto vozili konji vozove različnih tež in izvedb. Avtomobili so bili še redki. Na težkih vozovih – parizarjih in tajslih – so vozili s parom konj tudi do pet kubičnih metrov lesa na železniško postajo v Loko in v papirnico Goričane, lesne polizdelke pa mizarjem v Šentvid nad Ljubljano in v Duplico k Remcu. Na dirah (platovozovih) so prevažali pivo v sodčkih, moko, cement in podobne razsute tovore v vrečah. Enovpreženi konji so vlekli lažje lojtrske vozove, zapravljičke, kočije in dvokolesne cizovnike. Prebivalci obeh dolin, ki so se odpravili v Loko z vozovi po nakupih in drugih opravkih, so konje in vozove pustili v varstvo glavnemu hlapcu pri vozarskih gostilnah.⁵ Loka je imela dve taki postaji: pri Balantu in pri Otetu.

Vozarska postaja pri Balantu

Vozniki iz Selške doline in s Sorškega polja so uporabljali vozarsko postajo pri Balantu tj. pri gostilni Ivane Guzelj v Kapucinskem predmestju. Poslopja ob gostilni, dvorišče in dovozne poti so zavzemali 900 arov površine, tako da je to bila največja vozarska postaja na Gorenjskem. Po velikosti se je primerjala z znano tovrstno postajo Figovec v Ljubljani. Balantovi hlevi so lahko poleg domačih sprejeli še trideset tujih konj. Stojišča v hlevu so bila predeljena z lesenimi drogovi, ki so preprečevali konjem, da bi zobali hrano sosednjega stojišča. Na to so bili vozniki še posebno občutljivi, saj so hrano za konja vozili s seboj. Prednost postaje pri Balantu je bila, da je hišni hlapec lahko konje spregal in vpregal pod pokritim dvoriščem. Tudi vsi čakajoči vozovi so bili pod streho.

Vozove in konje so vozniki puščali v varstvo gostilniškemu glavnemu hlapcu, ki so ga takrat imenovali »hauskneht«. Zadnji izmed njih je pri Balantu bil Jože Postavrh, hlevska dekla pa Marjana Potrebuješ, oba doma iz Črnege Vrha nad Polhovim Gradcem. Pri Balantovih sta bila polnih štirideset let. Oba sta še od doma dobro poznala Bleška, zato je pri obeh imel zatočišče in v skladišču svoje ležišče (špampet).

Balantova gostilna v Škofji Loki. (Fotoarhiv R. Potrebuješ, Šk. Loka)

Balantov hišni hlapec je bil hkrati odgovoren tudi za razdelitev dela med ostale hišne hlapce. Vsako jutro jim je določal dnevne naloge, ki jih je prejšnji večer prejel od gospodarja. V prvi vrsti pa je moral glavni hišni hlapec skrbeti za sprejem voznikov, za varstvo vozov in za oskrbo konj. Voz je potegnil pod streho, konja je v hlevu privezal, pokril in nakrmil. Ko se je konj ohladil, ga je še napojil. Vsak dan je moral počistiti dvorišče.

Glavni hlapec je bil zelo spoštovan pri trgovcih, obrtnikih in končno tudi pri voznikih, ki so prišli v Loko po opravkih. Dajal jim je nasvete za trgovske nakupe in druge potrebne napotke, kar se mu je dobro izplačalo z obeh strani.

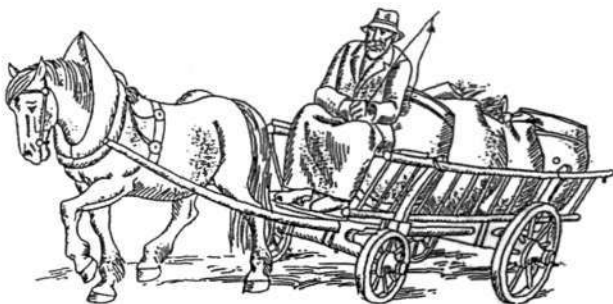
Vsak dan je tudi shranjeval kolesa. Več kolesarjev je prihajalo iz okolice v Loko ob nedeljah, največ pa ob raznih prireditvah in ob semanjih dneh, posebno na dan sv. Jederti. Ob takih dnevih so bili vsi skladiščni prostori in pokriti prosti del dvorišča zasedeni s 100 do 130 kolesi. Za vsako kolo, sprejeto v varstvo, je hlapec prejel en dinar. To je bil njegov zaslužek.⁶

Drugi njegov zaslužek je bil shranjevanje paketov in drugega blaga. Loški trgovci so do enajste ure prodano blago za voznike iz dolin dostavili tovarni postaji pri Balantu ali pri Otetu, kjer ga je prevzel voznik, običajno pa hišni hlapec in ga vskladiščil. Trgovci so blago dostavljali brezplačno.⁷ Promet z vskladiščenjem paketov je naglo naraščal zlasti potem, ko se je pošta z Mestnega trga preselila k Balantu.

Zadnji lastnik Balantovine, Igor Guzelj, je leta 1934 napravil izvrstno gospodarsko in hkrati pomembno potezo za bodoči razvoj prometa v Loki. Ob brezplodnem prerekanju poslovnežev na Mestnem trgu, kam prestaviti pošto iz utesnenih prostorov, da bi ostala v središču mesta, je Guzelju uspelo pošto preseliti v zgradbo nasproti svoje gostilne v Kapucinskem predmestju. Naselil jo je v svoj dotedanji gostilniški »salon«, ki ga je na svoje stroške preuredil po načrtih pošte. Povečana prometna vrednost, ki je nastala s preselitvijo pošte k Balantu, je imela daljnosežne posledice za nadaljnji razcvet in ureditev prometa v Loki.

Nova prometna vrednota je v to okolje pritegnila marsikaterega loškega poslovneža. Tako je veletrgovka Angela Zihlerl kot prva zgradila novo skladišče med Ogrinovo hišo in Balantom (danes trgovina Merkur). Vsak četrtek in ob nedeljah po kapucinski maši so se sestali v gostilni pri Balantu okoliški kmetje in posestniki, kjer so sklepali kupčije, posebno glede prodaje lesa in živine (kmečka »borza«). Škofjeloški notar Stevo Šink je občasno uradoval v gostilni pri Balantu

Jože Žbontar, Matevža, z Rudnega, se je pri prevozu na Mošenjski planini 13. januarja 1942 ranjenega partizana (Gobovškovega Franceta iz Kremenika, skritega v zaboju med senom) ustavil 10. marca 1942 tudi na vozarski postaji pri Balantu. (Risba: akad. slikar Ive Šubic, december 1987)

in se tu dogovarjal s strankami, ki so v Loko prišle iz obeh dolin. Pri Balantu sta imela zdravnika dr. Ivan Hubad in dr. Jože Rant splošno oziroma zobno ordinacijo. Sem je prihajal iz Kranja uršulinski zobozdravnik dr. Arko.⁸

Pošta, gostilna in vozarska postaja pri Balantu so imeli odlično prometno lego prav pred razcepom cest v obe dolini. Zato je povsem razumljivo, da je kasneje, ko so konje zamenjala motorna vozila, tu nastala sodobna avtobusna postaja.

Vrnimo se nazaj v čas voznikov in k Balantu, kjer so imeli še tri do štiri hlapce za domača dela. Kot smo že omenili, so bili podrejeni hišnemu hlapcu, ki jih je dnevno razporejal na delo. Za vsak dan je bil pripravljen program dela tudi za primer slabega vremena. V času košnje, ki je trajala pri Balantovih 14 do 21 dni, je hišni hlapec opremljal lojtrske vozove z žrdmi, verigami in z vrmi ter mazal ležišča koles s kolomazom. Dnevno so v času košnje pripeljali domov po pet vozov sena, težke od 500 do 600 kg na voz. Vsak hlapec je imel svojega konja, za katerega je sam skrbel.

Glavni hlapec na vozarski postaji pri Balantu je imel v gostilni vso oskrbo in je bil socialno zavarovan. Plača, ki jo je prejel od gospodarja, je bila manjši del njegovih dohodkov. Več je prejemal od voznikov (2 dinarja od konja in voza) in kolesarjev (dinar od kolesa). Tudi shranjevanje paketov je bil njegov zaslužek. Jože Pustavrh se je rad pohvalil, da zasluži več kot državni uradniki ali profesorji. Da je bila zaposlitev glavnega hlapca pri Balantu takrat dober položaj, potrjujeta dva njegova predhodnika, ki sta kasneje kupila hiši in odprla v Loko gostilni (Tone Fojkar in Martin Eržen, ki se je kasneje ukvarjal še s prevozništvom).

K Balantovi gostilni je spadala še prva ledenica v Loko, k vozarski postaji pa javna mostovna tehtnica in skladišča.⁹

Vozarska postaja pri Otetu

Druga vozarska postaja v Loko je bila ob zahodnem vstopu s poljanske strani na Mestni trg. Zato je bila na roko predvsem voznikom iz Poljanske doline. Imenovala se je Gostilna pri Otetu, in sicer po Otonu Guzelju, bratu Janeza Guzelja-Balanta. Tako sta bili obe loški vozarski postaji v rokah Guzeljevih. Po Otonovi smrti je njegova žena Albina, pozneje poročena z odvetnikom dr. Francom Jeralo, dajala gostilno in hleve v najem.

Vozarska postaja pri Otetu je v glavnem nudila voznikom iste usluge kot pri Balantu, le da je razpolagala z dokaj utesnjenim prostorom. Sprejela je lahko v hleve največ dvanajst konj. Nekaj konj je šlo še pod streho dvorišča, kjer je bil prostor za vozove. Tarife za opravljene usluge vozarjem so bile iste kot pri Balantu. Položaj hišnega hlapca pri Otetu pa je bil povsem drugačen kot pri Balantu.

Škofja Loka - Glavni trg.

Vozar na Placu v Škofji Loki

Hišni hlapec je imel pri Jeralovi v najem hlev, dvorišče, del skladišča in sobo s sedmimi ležišči. Najemnino je moral odslužiti z delom. Skrbel je za domačega konja, ki je moral biti na razpolago gospodarici, da jo je vozil s kočijo po opravkih. Z lojtrskim vozom je za Albino Jerala, ki je imela trgovino z vinom, dovažal vino in ga pretakal v sode, vsakokratni najemnik gostilne pa je obvezno moral kupovati vino pri Jeralovi; Janko Galjot je bil prvi najemnik njene gostilne, ki je sam izbiral vinskega trgovca. Hlapčeva naloga je bilo tudi vzdrževanje in čiščenje vinskih sodov. Nadalje je dnevno moral pripraviti in prinesiti drva za kuhinjo in za ogrevanje prostorov. Tudi vsa dela z dokaj velikim vrtom in sadovnjakom so bila njegova obveznost. Brezplačno je moral prispevati konjski gnoj in obdelati vrt. Pokositi je moral travo in posušiti seno za domačega konja ter obrati sadje in slabšega namočiti za žganje. Vsako leto je prišel k Jeralovi kuhat žganje Kovkar iz Bodovalj.

Pri Jeralovi hišni hlapec ni dobil dnevne oskrbe in plače, imel je samo prenočišče in je bil socialno zavarovan. Njegov dohodek je bil odvisen od števila konj, koles in paketov, ki jih je sprejel v varsto in od plačila voznikov za prenočevanje. Če je hlapec dal konju po naročilu voznika svojo krmo (seno in koruzo), je to posebej zaračunal. Prvi hišni hlapec Ludvik Žakelj je v ta namen vsako leto kupil voz sena. Največ konj in vozov je bilo ob loških sejnih (17. marca na sv. Jedert in 25. novembra na dan sv. Katarine). V teh dneh so morale konje sprejeti še druge loške gostilne, npr. pri Martinu, Kronbirtu na Mestnem trgu in pri Pepetu.¹⁰

Za Ludvikom Žakljem je postal pri Jeralovih hišni hlapec Justin Razpet iz Otaleža nad desnim bregom Idrije. Ko je prišel od doma v Loko, se je najprej zaposlil v Krevsovem mlinu na Selščici in pozneje na vozarski postaji pri Otetu. Dokler ni bil poročen, se je moral hraniti v gostilni pri Otetu, kjer je stalo kosilo deset dinarjev. Bili pa so tudi sušni dnevi, ko v hlevu ni bilo toliko konj, da bi pokrili Razpetove dnevne življenjske stroške, tako da se mu računi dostikrat niso izšli.

Justin je še povedal, da so se pri njem ustavljali imenitnejši gospodje s kočijami. Da bi od njih padel kak dinar več, jih je pozdravljaj: »Klanjam se, gospod!« Najbolj pa je bil vesel tajslov in parizarjev, ki sta jih vlekla po dva konja. Stalni gost te postaje je bil Anton Hafner, tedanji starološki župan. S Trate se je pripeljal s konjem, ustavil zapravljiček že ob vhodu na dvorišče in tekel po opravkih, konj pa je, že navajen, zapravljiček sam potegnil naprej do hlevov.

Tisti vozniki, ki so prispeli v Loko zvečer, so noč prespali pri Otetu v vozniški sobi in so pot nadaljevali naslednji dan. Za prenočišče so morali plačati dva dinarja. Hišni hlapec je bil zato vedno pripravljen, da ga bo voznik poklical tudi sredi noči. Justina so poljanski vozniki imeli zelo radi. Marsikaterega je s posojilom rešil iz denarne stiske, če je ta nastala pri nakupih. Po poljansko so ga klicali Luštin.¹¹

Loko so poljanski vozniki zapuščali po kosilu. Blešk, namenjen v Poljansko dolino, je na vračajoče se voznike potrpežljivo čakal, sedeč na stopnicah Skončenkove bajte na koncu Karlovca, ali pa je stal pred Mehlново leseno hišo nasproti kamnoloma.¹²

Furmanske gostilne iz Loke do Loga

Tudi po Poljanski dolini je bilo poskrbljeno za potujoče vozarje (»furmane«) in konje. Od Loke do Loga (9 km) so bile štiri gostilne opremljene s privezi za konje in s koriti za krmljenje. Prva je bila pri Kajbitu v Podpulferici, druga pri Švavnarju v Zmincu. Ostali dve pa sta bili na Logu pri Cvelfarju in pri Premetovcu. Slednji sta imeli še poseben prostor in korita za ovce, ki so jih Poljanci gonili mesarjem ali na živinski sejem v Loko.

Prvo napajališče za konje je bilo na koncu Dolgih travnikov pod Knežo (Brode), drugo pa v Gorenji vasi pod Anžkovim klancem.¹³

Ob urejenem furmańskem prometu in ob dobrem delovanju obeh vozańskih postaj je bilo središče Škofje Loke razbremenjeno konj in vozov. Posrečena lega obeh postaj na vzhodnem in zahodnem vstopu v mesto je ustrezala tako njihovim lastnikom kot tudi prebivalcem mesta in podeželskim prevoznikom. Pomen vozańskih postaj v Loki in prevozi z vprežno živino pa so ob razvoju in naraščanju motornih vozil iz leta v leto upadali, dokler niso po letu 1940 popolnoma izostali.

O p o m b e

1. Pavle Blaznik, Škofja Loka in njen kraj v preteklosti. V: *Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj*, Škofja Loka 1936, str. 9–17. – 2. France Planina, Obrtnost loškega okraja v povojnih letih. V: *Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj*, Škofja Loka 1936, str. 38–45. – 3. Ivan Tavčar, Zbrano delo, 3. knjiga, Ljubljana 1966, str. 419. – 4. Helena Krajnik (1919), r. Završnik, Tomeškovčeva, Poljanska cesta 29, Škofja Loka. – 5. Janez Podobnik-Orel (1909), Hotovlja 12; Jurij Stanonik-Malenski (1929), Log 9; Franc Tavčar (1902), Škofja Loka, Partizanska cesta 17. – 6. Igor Guzelj-Balantov (1910), Škofja Loka, Sorška 25. – 7. Nada Kašman (1922), Škofja Loka, Mestni trg 7. – 8. Isti kot op. 6. – 9. Isti kot op. 6. – 10. Pavle Žakelj (1920), Škofja Loka, Poljanska cesta 17. – 11. Justin Razpet (1911), Dom oskrbovancev Stara Loka. – 12. Francka Jamnik, rojena Jurjevič (1910), Podskalčna, Škofja Loka, Poljanska cesta 24. – 13. Rudolf Ahlin-Premetovc (1908), Log 15.

III. BLAŽ PETERNEL-BLEŠK (1875–1949)

Kot smo že omenili, je Brnov Blešk iz Bukovega Vrha prihajal po Poljanski dolini v Loko. Tako so ga imenovali Poljanci, ki so vedeli, kako se pravi pri hiši. Ločani smo ga klicali na kratko: Blešk. Nekateri so mu rekli tudi Tobečk ali Črnovrška pošta.¹

Njegova rojstna hiša Bukov Vrh 27 (takrat št. 28), s hišnim imenom Pri Brnu, stoji na malem holmcu na pobočju Prosenovega griča, v višini 870 m, vzhodno od Kuzovega griča, prav ob meji med občino Škofja Loka in občino Ljubljana Vič-Rudnik. Zaradi te lege so ljudje napačno govorili, da je bil Blešk doma v Črnem Vrhu.

Lažje bo razumeti Bleškovo obnašanje, ko je zahajal v Loko, če se bomo najprej seznanili z razmerami, v katerih je teklo njegovo življenje na domu v Bukovem Vrhu, če bomo vedeli, kdo so bili njegovi starši in zakaj je moral zapustiti rojstno hišo ter postati na stara leta krošnjar – popotnik.

Starši Blaža Peternela

Bleškov oče Franc Peternel (1846–1928), kovač samouk, je bil, kot smo že povedali, nezakonski sin Marije Peternel (1823–1887). Bleškov ded ni znan, a tudi mati Marija Peternel je bila nezakonska hči; njena mati je bila Meta Peternel (1799–1870), Kuzovčeva, njen oče pa skrivač na Kuzovem. Blešk je o svojem očetu govoril, da je bil po rožcah nabran.²

Pred poroko je France, dokler ni hiša pogorela, prebival na Kuzovem pri svoji stari materi Meti. Leta 1871 se je poročil z Mino Trobec (1837–1893) iz Črnega Vrha, katere sestra Ana je bila vdova po Jožefu Peternelu, gospodarju na Kuzovem. Z ženo Mino sta se naselila v takratni Kuzovčevi bajti na griču, ki je zatem dobila novo hišno ime pri Brnu. Zakaj se je Kuzovčeve bajte prijel domače ime pri Brnu, natanko ni vedel v Bukovem Vrhu nihče povedati. Nekateri so ugibali, da verjetno od brnenja zvonov, ker je Franc Peternel pritrkaval z zvonovi. Beseda »brna« ni tod v rabi. Domača hišna imena Brna, Brnk, Brnak na Loškem zasledimo na več krajih (Sv. Barbara, Škofja Loka, Žabnica, Lavtarski Vrh itd.). (France Bezljaj drugače pojasnjuje besedo brna in brnja v Etimološkem slovarju slovenskega jezika A–J, 1977, str. 46 in 47.) Rodilo se jima je pet fantov. Tretji med njimi, Blaž, se je rodil 27. januarja 1875. Krstil ga je črnovrški kaplan Franc Povše, za botra pa sta bila Martin Kržišnik in Franca Kržišnik s Kuzovega.³

O Bleškovem očetu je znano, da je bil po postavi nekoliko večji od Bleška, suh, temnega obraza in da se je držal malo postrani. Povedali so mi, da je bil tak od koša, v katerem je na hrbtu nosil gnoj na njivo, prenašal pa je tudi železo in druge težke tovore, in da je imel »mrvo«⁴ kovačije. Meh za razpihovanje ognja si je sešil kar iz »štebal«⁵ opuščenih škornjev. Oglje, ki ga je rabil pri delu, je kuhal kar blizu hiše. V kovačiji je vaščanom popravljal kmečko orodje in kaj malega skoval (motikice, burkle, podkvice in kramžarje (dereze) za na čevlje, krtove pasti itd.). Za mežnarijo v Bukovem Vrhu je izdelal tudi okenska nasadila.⁶

Brnov France je bil daleč naokoli dobro znan tudi po tem, da je znal imenitno pritrkovati z zvonovi. Pravili so, da je znal vse viže. Na semanje dneve je po bližnjih cerkvah hodil pritrkovat skupaj z grbavim Frcem iz Trobčeve bajte. Tisti, ki so ga slišali pritrkovati, so mi zatrjevali, da se je dobro slišalo in razločilo, kdaj in s katerim zvonom je kdo izmed njiju pritrkoval. Enkrat se je zvon oglašal »brna, brna, brna«, drugič »frc, frc, frc«. Pri hitrem pritrkovanju pri Sv. Soboti ali v cerkvi sv. Filipa in Jakoba pa so Bukovčani slišali, da sta se zvonova oglašala: »Pukl, brna, pukl, brna...«⁷ Znano je, da mora biti dober pritrkovelec izrednega spomina in da mora imeti posluh za ubranost (ritmiko).

France si je kak dinar ali priboljšek prislužil s tem, da je prinašal ljudem na dan Treh kraljev blagoslovljeno vodo, kadilo in cikorijo iz Loke ter velikonočni

ogenj iz Črnega Vrha. Takrat je bila navada, da je cerkovnik na velikonočno soboto zjutraj zakuril ogenj pred cerkvijo v Črnem Vrhu, župnik pa ga je blagoslovil. Oddaljeni so v ognju prižgali leseno bukovo gobo, bližnji pa so z lopaticami zajemali žerjavico. To jutro so gospodinje zakurile ogenj s prinešeno žerjavico ali s tlečo gobo. Že poleti je Brnov France nabral in posušil ustrezno količino bukovih gob in jih razrezal na primerne kose. Pri vsaki hiši je prižgal košček gobe ob glavni gobi, ki jo je med hojo vrtel na žici, da je ohranjal živ ogenj. Raznašal je ogenj, hkrati pa za cerkev (za župnika in za cerkovnika) pobiral velikonočna darila. Od nabranih darov je del pripadel tudi njemu.⁸

France je bil sicer zelo varčen, na vse je gledal, da se je prav porabilo. Še živeči se ga dobro spominjajo iz svojih otroških let. Otroke je rad odganjal izpod svojih kostanjev in govoril: »Vse j' tuk dobar, kar je našu. Otroci, bejšte damu!« (Vse je tako dobro, kar je naše. Otroci, pojdite domov!)⁹

Še po nečem se je France odlikoval. Imel je dober spomin. Zato je bil dober prenašalec starih ustnih izročil, kot na primer o Kuzovcih, ki so se skrivali po razvodu Bukovega Vrha in na Črnovrškem. Te posebnosti so Franceta odlikovale in ga dvigale nad ostale vaščane.

Vse življenje ga je grizlo, ker sta bila z materjo nezakonska otroka. Materin oče pa je bil še »rokovnjač« na Kuzovem, kot so mu pravili ljudje. V vernem vaškem okolju sta bila zaznamovana. Ob pomembnih življenjskih dogodkih je pred cerkveno ali posvetno oblastjo o svojih starših lahko navedel le materino ime. Očeta obeh sta ostala neimenovana. Najbrž se je zaradi tega v njem oblikovala potreba po nenehnem dokazovanju, da ni nič manj vreden od drugih otrok in da jih v mnogih stvareh celo prekaša.

Pri Brnu nekdaj Kuzovčeva bajta

Podobno usodo, kot jo je doživljalo posestvo na Kuzovem, je imela tudi Kuzovčeva bajta na holmcu nad Kuzovim gričem. Od leta 1800 do 1875 je bila last Štefana in Jožefa Peternela ter njegove žene Ane. Potem je bil dvanajst let lastnik bajte Anton Košir, od leta 1875 do 1887. Po zaslugi prve žene Franceta Peternela, Mine, roj. Trobec iz Črnega Vrha, pa je bajta ponovno prišla v posest Peternelovih.

Po smrti matere Mine (leta 1893) je bajto in zemljišče podedoval njen prvorojeni sin Jakob, ki je bil tedaj v Ameriki. Kaj je bil razlog, da je sodišče v Škofji Loki posestvo leta 1893 prisodilo Jakobu, nisem raziskoval; verjetno je bila taka materina poslednja volja. Franc je bil tedaj star 47 let in lastnik hiše Črni Vrh 105. Ko pa je leta 1907 Jakob v Ameriki umrl, je na zapuščinski razpravi leta 1908 postal lastnik bajte njegov oče France Peternel. V starosti 80 let (leta 1926) je domačijo Bukov Vrh 28, Pri Brnu, izročil svoji nečakinji Ivani Pohleven; ta je takrat stanovala v novi bajti, Črni Vrh 28. Tako je nekdanja Kuzovčeva bajta ostala v lasti Peternelovih, z enkratnim presledkom (12 let), kar 114 let. Od leta 1968 dalje je lastnica tega posestva Ivana Koblar, Rožnikova od Sv. Ožbolta.¹⁰

France, Bleškov oče, prepušča svoje imetje nečakinji

Leta 1926 je Franc Peternel-Brna dosegel starost osemdeset let. Ugotovil je, da ga moči zapuščajo in da ne bo mogel več preživljati tričlanske družine. Tudi njegov sin Blaž, tedaj star 51 let, očetu ni mogel jamčiti, da bo s posestvom in

drugimi zaslužki lahko vzdrževal vse tri. Stari Brna je zato prepustil obe posestvi svoji nečakinji Ivani Pohleven (Ivanina stara mati Marija Peternel je bila Francetova mati). Ta sorodstvena zveza in večje jamstvo je odločilo, da je posestvo prepustil njej in ne sinu Blažu. Ona pa se je na okrajnem sodišču s podpisom na notarskem aktu leta 1926 zavezala, da bo do smrti skrbela za vse Brnove preužitkarje. Blešk in njegov oče sta takrat stanovala v bajti ob poti k Boštarku.

Leto dni pred Francetovo smrtjo (1928) se je k Brnu 31. januarja 1927 priženil Logarjev Luka, doma iz Rovta (Kolobocije). Pisal se je Burjek in je bil zidar. Ob poroki je bil od Brnovih živ samo še Blešk.¹¹ Ko so bili pri Burjekovih že trije otroci, je prišla k njim za pesterno Franca Šubic, Narigarjeva iz Bukovega Vrha.¹²

Kmalu pa so dotrajano bajto Burjekovi podrli in Blešk je postal bolj ali manj brezdomec, popotni krošnjar na poti Bukov Vrh–Loka. Le sem in tja se je vračal domov k Brnu. Običajno je hodil navzdol v dolino s Kuzovega griča po najkrajši, a strmi poti po grapi Sopot ali po poti čez Valterski Vrh. Kadar se je mudil pri Skoblju v Bukovem Vrh, je hodil v Log čez Kovski Vrh. V Logu je ob glavni poljanski cesti počakal voznike, ki so vozili v Loko, in zaprosil, če lahko prisede. V dolino je hodil tudi po Koroški poti čez Razpotje mimo Bukovca, Mežnarja, Kamška, Platiša in Ahternika in skozi Orešje v Hotovljo ter v Poljanah na Vidmu prisedel k vozniku, ki je bil namenjen v Loko.

Njegova pota v Loko so bila povezana s krošnjarjenjem. Z Bukovega Vrha in s Kovskega Vrha je prinašal jajca in žive kure. Prodajal je arniko, predvsem pa kijasti lisičnjak (parklež) za ometanje krušnih peči. To rastlino, ki raste na posebni sestavi tal, je Blešk nabiral na vlažni severni strani Povhovca. Takrat so v Loki poleg pekov, v več hišah še pekli kruh doma, zlasti v zimskem času, ko so stanovanja ogrevali s kurjenjem v krušni peči.

Blešk na pogled

Na pogled je bil Brnov Blešk majhen in čokat. Ni meril več kot 140 cm.¹³ Ker ni imel vojaških mer, tudi ni bil vojak. Takih, ki niso bili sprejeti med vojake, tudi dekleta niso marala. Če je za soldate zanič, je tudi zanič za moža, tako so nekdanj moževale. Fantje pa so ga dražili, zakaj se ne oženi. Vendar je Blešk imel takoj pri roki odgovor: »*Kok se nej užjenm, ke nimam štalce, se nimam kam dat kravce.*« (Kako naj se oženim, ko nimam štalce, saj nimam kam dati kravice.) Bil je pač brezdomec.

Ugotovili pa so fantje, da Blešk pogosto zahaja k neki ženski pri Sv. Ožboltu. Zopet so ga hoteli spraviti v zadrego. Spraševali so ga, kaj bo z njo počel. Odrezal se je: »*Tist pa glih tu, ket an drujg!*« (Tisto pa ravno to, kot en drug!)

Bil je kratkih nog in širokega života. Nosil je klobuk z velikimi krajci. Koder koli je hodil, je nosil s seboj lep, nekoliko prevelik koš. Spleten je bil iz lepih enakomernih vitic. Če si Bleška pogledal od zadaj in iz oddaljenosti, se je videlo, kot da se koš sam premika. V roki je nosil star pušpanov dežnik ali popotno palico. Popotno torbo – malho pa je nosil spredaj na prsih, obešeno na vrvici okoli vratu. Če je bil na poti, je imel še leseno čutarico za vodo (glej Koširjevo skico). Oblečen je bil v podarjene ponošene obleke, ki so bile redko pravnjše za njegovo majhno postavo. Obleka je zato v gubah visela z njega. Tudi obutev je imel preveliko. V škorenjce si je zatlačil predolge hlače.

Če je nosil čevlje, so bili redko kdaj zavezani. Po njegovi zunanosti je bilo soditi, da je bilo Blešku vse dobro in prav, kar je bilo zastoj. Na pogled me je

Fotografija Bleška. (Foto M. M.)

spominjal na Jurčičevega Krjavlja. Zaradi prevelike obutve je bolj racal kot normalno hodil. Noge mu je spodaj nosilo nekoliko navzven. Veliko raje kot hodil, se je vozil – »peljkal«, kot je sam dejal. Težko je bilo takrat videti v Loki tako imeniten in zadovoljen obraz krošnjarja ali prosjaka, kot ga je znal napraviti Blešk, ko je sit sedel na lojtrskem vozu. Njegov jezik bi nikoli ne mogel bolje izraziti zadovoljstva, kot ga je obraz.

Zunanja posebnost je bila tudi v tem, da so ljudje, ki so ga poznali, ugotavljali, da je imel vedno enak obraz, kot da ga leta niso starala.

Blešk po duši in drugače

Bil je miroljuben človek, ki se je izogibal prepirom, in dobrega srca. Zanj sta bili značilni revščina in obzirnost do ljudi. Svoje je v njegovem značaju pustilo, da mu je mati umrla, ko je bil star šele osemnajst let¹⁴ in da je poslej živel ob dveh mačehah. Tudi majhna postava ga je nekaj zaznamovala.

Po postavi mali Blešk je imel v glavi dobro pamet, izreden spomin in še boljše oči. Sodišče v Loki ga je celo postavilo za varuha ostalim trem živečim bratom. Kako obziren je bil do drugih, so mi potrdili številni Bukovčani. Že naprej se je oglašal, če je nenadoma izza grmovja prihajal na vaško pot, da ne bi koga prestrašil.

Kakor bomo videli kasneje, je imel navado prve besede ponavljati. Kot da je s tem poudarjal, kar je bilo po njegovem poglobitno in da je pritegnil poslušalčevo pozornost, kaj bo še povedal.

Ne oče France in ne Blaž nista znala pisati, saj sta se ob urejanju zemljiško-knjižnih zadev na sodišču leta 1926 pred pričami oba le podkrižala.¹⁵ Verjetno tudi nista znala brati. To pomanjkljivost sta oba uspešno nadomeščala z odličnim spominom, pazljivim ogledovanjem okolice in z zbiranjem novic.

Bleškova osebna nega

Čeravno je v Loki prevladovalo mnenje, da je Blešk zanemarjen in umazan, je bila to le površna sodba, temelječa na njegovi obleki. Ta zares ni bila ugledna, saj je v njej tudi spal. Natanančnejši opazovalec pa bi brž ugotovil, da Blešk ni nosil ne brade in ne brk, kot so jih puščali prenekateri zanemarjeni berači, postopači in podobni ljudje. Redno se je umival, bril ali si strigel dlake po obrazu, si pral spodnje perilo in šival obleko.

Pri tem je zanimivo, kje si je izbral kraj in čas za britje. To delo je opravil na zahodni strani Feškovčeve hiše v Loki, danes Blaževa ulica 13, ko mu je zahodno sonce najbolje osvetljevalo obraz in ga odsevalo v njegovo že obledelo ogledalo. Selška Sora pa je tekla pod hišo, da se je lahko v njej umil po britju.¹⁶ Bril se je verjetno iz dveh razlogov. S tem je dokazoval, da se ne prišteva med berače in da da nekaj nase. Brki in brada bi ga gotovo tudi ovirali, ko je jedel mešanico iz repe in zelja, ki je bila njegova vsakdanja hrana v Loki.

Videvali so ga, kako si je, sedeč na pokrovu Špitalske »šterne«¹⁷ v Loki, s škarjami celo uro strigel dlake na bradi in se gledal v ogledalo.¹⁸ »*Dlake na brad' pa pod nusam je Blašk par nas dama kar postrigu s škaricami pa u špigučk se j' gljedu.*¹⁹ *J' pa jemu sila trda brada.*« (Dlake na bradi in pod nosom je Blešk pri nas doma kar postrigel s škarjicami pa v ogledalo se je gledal. Je pa imel sila trdo brado), je pripovedovala Pibrova Micka.²⁰

Občasno si je na samoti tudi opral spodnje perilo, kar je odkrila Lojza Šubic, Narigarjeva z Bukovega Vrha, ko je leta 1930 služila na kmetiji Kamenšek (tudi V Kamen) pod cerkvijo sv. Sobote v Bukovem Vrhju. Nekega dne je odšla na bližnjo Kožuhovo senožet po arniko. Z nje pa je zbežala, ko je na senožeti opazila golega Bleška, ki je nabiral arniko, medtem ko se je sušilo njegovo oprano perilo.²¹ Blešk je bil nemiren človek, vedno je moral kaj početi. Zato je koristno izrabil tudi čas med sušenjem svojega perila.

Videli so ga tudi v Loki, ko je spodnje perilo pral pri Jesharni, tam, kjer je danes pizzerija. Umazano spodnje perilo je vrgel v škaif in ga podstavil pod strešno kap. Tu ga je pustil do prvega dežja. Opral ga je v deževnici, ker se je v njej bolje pralo kot na reki, posušil pa ga je na ograji nad Selščico.²²

Kraljev Ignac je vedel povedati o Blešku naslednje: »Kot otrok sem se ga ustrašil nedaleč od naše hiše na vrhu Pasje ravni. Mati so mi ukazali, naj grem naokoli pogledat, kje se zadržuje mlajši brat. Ko sem ga klical in iskal, sem za grmom zagledal moškega, ki si je šival hlače. Stekel sem proti domu. Za seboj pa sem slišal: 'Nec bat, nec bat! Blašk je, Blašk.'«²³ (Nič bati, nič bati! Blešk je, Blešk.)

Zaradi njegovega neuglednega videza so loške gospodinje govorile, da je pri Blešku od vse hrane mogoče kupiti le jajca. Najbolj prebrisane so tudi izkoriščale njegovo dobrosrčnost. Pri njem so si pozimi izposojale jajca, ko so bila najdražja, vračale pa so jih po sv. Neži (za katero pravijo, da kuram riti odveže), ko so bila spet poceni.²⁴

Hribovskim kmetom je Blešk pomagal obirati češnje. Ohranilo se je njegovo pripovedovanje, kako je v Hribih (Valterskem Vrhju) za ljubljanske goste nabiral

češnje. Vsako leto po sv. Urbanu so iz Ljubljane prišli gostje h Koširju, ki je bil daleč naokoli znan po izvrstnih češnjah. Ker Ljubljančani niso bili napravljeni, da bi lahko lezli po drevju in tudi vešči niso bili tega, je Košir nagovoril Bleška, da je šel obirat češnjo. Ljubljančani so slastne češnje hitro pospravili, čeprav Blešk na oko ni bil videti prav čist. Zanimivo je to, da se je tega tudi sam zavedal. Ko je po tem dogodku krošnjaril po hišah, ga je rad pripovedoval po svoje: »*Gard člouk, gard člouk, še bel garda cajna, gospudje sa pa use čišne pojidi!*«²⁵ (Grd človek, grd človek, še bolj grda cajna, gospodje so pa vse češnje pojedli.)

Blešk je po kmečkih hišah prodajal pratike, kupoval pa jajca. Poizkusil je kupovati in prodajati tudi surovo maslo, pa ni šlo. Nobena gospodinja v Loki ga ni hotela kupiti od njega. Sam je ugotavljal, da zato ne, ker je videti umazan. Toliko laže je surovo maslo zato prodajala Boženska Marjanca-Piška²⁶ iz Črnega Vrha.

Blešk prideluje tobak

Da je imel Blešk tudi nekaj podedovane pridobitniške in prodajalske žilice po svojem očetu, kaže več primerov. Med njimi tudi tale:

Ko je prihajal v Loko, je opazil, da so cigarete drage, posebno za reveže, da pa tobak leži po trgu in ulicah. Videl je na tleh odvržene cigaretne ogorke. Treba se je bilo le skloniti in jih pobrati. Z nabranimi čiki se je spravil pod Lahov most čez Selščico ali pa pod Kapucinski most, kjer jih je odvijal, odstranjeval iz njih ožgane dele tobaka in ga rahljal. Če je na Placu, danes Mestnem trgu, nabral zadosti ogorkov, je sedel kar pod zid Kufrove hiše, prepričan, da sedi na tako mirnem kraju, kot da bi sedel pod mostom.

Blešk predeluje »tobačk«. (Foto M. M.)

Noge je stegnil od sebe na glavno cesto in začel odpirati čike. Izza ovinka je s Placa pripeljal s tovornjakom Jože Krmelj, ki je Bleška poznal še z Loga. Sedaj je bil že šofer in skladiščnik pri Kašmanu, trgovcu z železnino, ki je imel pri Kufru v Kapucinskem predmestju svoje skladišče. Skoraj bi Jože Blešku zapeljal čez noge. Ustrašil se je, se upravičeno razjezil in zato Bleške oštel. Ta je bolj sebi kot Jožetu govoril: »*U trejka, u trejka grje rad.*« (V tretje, v tretje gre rado.) To se je nanašalo na dva voznika, ki sta ga bila že predtem odganjala s tega mesta. Šele nato je neprizadeto odgovoril Jožetu: »*Ja ke j' pa tak pomankajne tobačka.*«²⁷ (Ja, ko je pa tako pomanjkanje tobačka.)

Tudi po hišah, kjer je vedel, da ga imajo radi, je Blešk nabiral ogorke. Redno je zahajal pod Kamnitnik k Antoniji Štiglic, Tonkovicu Toni, ki je tam stanovala z otroki (danes Partizanska cesta 21). Kadila je najcenejše cigarete Drava kot Turek in govorila: »To so cigarete, ne pa ta drage parfimirane.« Ogorki pa so počakali Bleška.²⁸

Na Bleška sem naletel pod Lahovim mostom, ko je sušil tobak. Vedel sem, da ne kadi in sem ga vprašal, kaj bo z nabranim tobakom. Pa je odgovoril: »*Tobačk rad kupja gospudje pa tud Balantu hauskneht ga rad uzame.*« (Tobaček radi kupijo gospodje pa tudi Balantov hišni hlapec ga rad vzame.) Zanj je bil hišni hlapec pri Balantu gospod, se pravi, še posebno cenjena oseba, saj je odločal o tem, ali bo smel tam prespati in se zadrževati, ko bo v Loki.

Blešk na uršulinski in kapucinski porti

Zagotovo lahko trdim, da je bil Blešk prej dobre kot kratke pameti. Razumnost in njegovo skromnost v življenjskih potrebah izpričuje način njegove prehrane, kadar je bil v Loki. Bil je izvrsten jedec, še zlasti, če je bila hrana zastonj.

Loka je imela dobro urejeno prehrano za mestne reveže in sirote, ki jih je bilo na koncu prve svetovne vojne kar precej. Blešk je hitro našel pot do te pomoči. Kapucini so na porti delili opoldansko enolončnico. Kosilo so delile revežem tudi uršulinke; znotraj grajskega zidu so imele ekonomijo in njive v Hribih za Kamnitnikom, kjer so sejale pšenico. Pri uršulinkah je bilo hrane za reveže dovolj, saj je nekaj obrokov vedno ostajalo redovnicam, gojenkam notranjih šol (osnovna, meščanska šola in učiteljske) in samostanskim poslom. Bleška so imele uršulinke še

Na kapucinski porti se je prehranjeval tudi Blešk

posebno rade, ker ni preklinjal, kot so preklinjali drugi. Zato so mu vedno primaknile kak priboljšek.²⁹

Najraje se je Blešk mudil v Loki v takratnem kapucinskem predmestju; tam je dobil zastoj vse, kar je potreboval za svoje skromne potrebe. Opoldne je jedel pri kapucinih ali pri uršulinkah, po potrebi še v Koširjevem in Krevsovem mlinu ali pri trgovki Zihervici. Spal je pri Balantu v skladišču. Posodo za odvečno hrano, ki jo je hranil za pot, pa je dobil na takratnem mestnem smetišču ob Selščici, zahodno od Feškovca. Za to hišo je bilo tudi javno mestno stranišče na štrbunk, postavljeno nad Selščico.³⁰

Opoldansko enolončnico za reveže je pri kapucinih kuhal samostanski kuhar Rogerij iz živil, ki so jih darovali okoliški kmetje, predvsem svetoduški. To so bile mešanice (mineštre), skuhane iz fižola, ješprenja, krompirja, zelja in repe. Hrano je delil samostanski vratar Gašper, doma iz Ziljske doline. V veliki skledi je prinesel enolončnico iz samostana in jo skupaj z žlicami postavil na kamnito klop ob levi strani vhoda v samostan.³¹ Stalni obiskovalci so skledo hitro obstopili. Koliko je kdo zajel iz skupne skleda, je bilo odvisno od prostora pri skledi in od tega, kako je bil uren pri zajemanju. Če je bil med njimi Blešk, se je spravil k skledi, kot da je Gašper prinesel kosilo samo njemu. Prvi je prijel za žlico in jo zadnji odložil. Žlica mu je urno nosila mešanico v usta. Do dobrega prostora ob skledi ni prišel težko, saj se ob njem nihče od drugih ni hotel drenjati.

Blešk je bil jedec in pol. Nobene hrane ni bilo zanj preveč, kajti kar ni šlo takoj v želodec, je šlo v posode za poznejši čas ali za *»huj štrapac, ke u še paršu«*, (za hujši napor, ki bo še prišel), kot je sam dejal. Tudi tedaj, če na kosilo niso prišli vsi in je hrana ostajala, je imel Blešk vedno pri roki prazno posodo. Vanjo mu je Gašper zmerom rad naložil odvečno hrano.

Kako je Blešk tudi spoštoval hrano in »obrajtal« kapucinsko mešanico, kaže tale dogodek. Ko je po kamnitih stopnicah zapuščal kapucinsko dvorišče, se mu je polila mešanica. Odložil je koš, se sklonil in s stopnic pojedel polito mešanico. Ob predahih pa je govoril: *»Tu j' dobra menještra. Še gospoudje b' ja jidl, če bih ne bel sram.«* (To je dobra meneštra. Še gospodje bi jo jedli, če jih ne bi bilo sram.)³²

Blešk med loškimi prešcarji

V času po prvi svetovni vojni (1918–1941) je v Loki in okolici veljala navada, da so gospodinje po vaseh in nekatere tudi v mestu pred Vsemi svetimi iz črne moke spekle majhne hlebčke, imenovane prešce. Bile so namenjene revnim otrokom in sirotam brez staršev, da bi ti molili za duše v vicah.³³

Leta 1928 sem bil tudi sam med prešcarji. Med nami otroki je bil tedaj štiridesetletni Blešk. Nihče od otrok ga ni povabil, naj se nam pridruži. Njegova odločitev potrjuje, da ni bil počasnih misli, zlasti če je šlo za podarjeno hrano. Loški otroci iz revnejšega Lontrga smo pobirali prešce najprej na bližnji Suhi. Obrali smo vse vasi okoli Loke in tako sem jih nabral tudi okoli štirideset. Najboljše prešce smo dobili v mlinu pri Krevsovih in Pod Nunami pri Jamniku (Debeljaku – imeli so trgovino in pekarijo kruha), najslabše pa na Šefertu; te so bile bolj črne od drugih, komaj so se skupaj držale. Blešk je dobro četrtno prešč pojedel že med potjo.³⁴

Le enkrat sem kradel

Johana Košir, Boštarjeva z Bukovega Vrha, je pripovedovala svoji hčerki Leopoldini, kako ji je Blešk ob priložnosti priznal, da je enkrat kradel krompir, in to prav na njeni njivi. Opravičeval se je, da ga je ukradel zato »*ke ga j' bel dost*« (ker ga je bilo dovolj). Mati je še dejala, da je pobral le dobrega.³⁵

Mariji Plestenjak, Kraljevi, na vrhu Pasje ravni (1092 m), kjer so do 27. decembra 1941 imeli domačijo,³⁶ je Blešk prinesel surov krompir in jo prosil, da bi mu ga skuhala za večerjo. Opravičeval se je: »*Se drujga na ukradem, ket de kešna štibla krompirja udrujem, ke vem, de ga j' dost*.« (Saj drugega ne ukradem, kot da izrujem kako štiblo krompirja, ko vem, da ga je dovolj.) Mati mu je krompir skuhala in mu postregla še s skodelico mleka.

Blešk je bil nasukan. Ukradeni krompir je prinesel k njim, ki so bili najviše ležeča domačija v Bukovem Vrhu in v Škofjeloško-polhograjskem hribovju in odmaknjeni od sosedov.³⁷ Na njivi je krompir pobiral kleče in ga odnašal po kolenih, da ni bilo videti stopinj, kam je krompir odnesel, luknje pa je sproti zadelal.³⁸

Blešk poje koscem zajtrk

Med košnjo v Kovskem Vrhu je domača dekla prinesla koscem, ki so že od jutra kosili visoko v senožeti, izdaten zajtrk. Saj so se pri tej kmetiji držali preizkušenega pravila: »Kakor se koscem streže, tako jim kosa reže.« Ni jih hotela motiti pri košnji, zato je le zaklicala: »*Frušt k je u jerbasu na stez!*« (Zajtrk je v jerbasu ob stezi!) In se je vrnila domov. Blešk, ki je bil v bližini, je vzel to za poziv in že je bil pri jerbasu. Kar ni mogel pojesti, je šlo za srajco. Šele čez čas se je zvedelo, kdo je bil nepovabljeni kosec. Neustavljiv je bil pri polni skledi. Kasneje se je izgovarjal: »*Kdur prid pride, prid mejle!*«³⁹ (Kdor prej pride, prej melje!)

Prvo nedeljo v avgustu je semenj pri Sv. Volbenku, na Logu in v Kovskem Vrhu. Na ta dan so imeli pri Kovskarju vsako leto goste. Postregli so jim z domačimi dobrotami. K mesnim jedilom so sodili poparjeni mlinci. Po obedu so gostje odšli pred hišo, mati Urša pa je preostalo hrano postavila na peč. Medtem ko je bila hiša prazna, je vanjo vstopil Blešk, se lotil hrane na peči in vse pospravil, ne da bi ga bil kdo povabil.⁴⁰

Blešk jedec brez sovrstnika

Blešk je lahko zaužil nenavadne količine hrane. Močna usta in mesnate ustnice so ga že na zunaj izdajale za neugnanega jedca.

V gostilni pri Birtu so črnovrški fantje imeli navado, da so se radi pomerili v stavah. Tako so tudi stavili, koliko porcij hrane bo Blešk lahko pospravil. Stavo je zagotovo izgubil tisti, ki je podvomil o Bleškovi ješčnosti. Pri tem se je najbolje godilo Blešku, ki se je vračal domov na Kuzovo več kot sit. Pri jedi je imel svoj prav, ki se je glasil: »*Buli je de triph puoč, ket de b' ruoba ustala*.«⁴¹ (Bolje je, da trebuh počí, kakor da bi jed ostala.)

Pri Božnarju, v vrhu pritokov Male Božne na Črnovrškem, je bil Blešk, ko so domači južinali. Poštar je ravno prinesel brzozjavko o smrti njihovega bratranca. Ob tem sporočilu se je domačim kosilo uprlo in so odložili žlice. Začeli so se pogovarjati o pokojniku in kaj bo treba storiti. Nekdo od domačih je Bleška

povalil k mizi. Pojedel je vse, kar je bilo skuhan in dano na mizo za njihovo devetčlansko družino, razen kolikor so bili že prej sami pojedli.⁴²

Na svojih poteh Blešk tudi ni izpustil Staniš, zaselka pod vzhodnim pobočjem Polhovca. Za nekatere domačije je veljal tale ljudski izrek: »Staniše vsak rad obiše, pri Krmelj je vsega dovelj, Zavrhham je vsega zvrhan.« Na vratih staniške domačije se je Blešk večkrat pojavljal in se oglašal: »*Nec bat, nec bat, Blašk je Blašk. Jedu bi, žlica mam pa sam.*« (Nič bati, nič bati, Blešk je, Blešk. Jedel bi, žlico imam pa sam.)⁴³

Imel je »štrausov« želodec

Ena od Bleškovih dnevnih skrbi v Loki je bila, kako dobiti na obeh portah zadosti hrane za čas, ko se bo mudil v mestu ter ko se bo odpravil v Bukov Vrh in se zopet vračal v Loko. Preden je odšel iz Loke, se je dobro najedel mešanice, ki jo je bil shranil v eni svojih posod. Veliko Ločanov mi je pripovedovalo, kje vse po Loki je Blešk odlagal pločevinke z rezervno hrano. Taki kraji so bili Jesharna (danes Blaževa ulica št. 10), pri Zofkežu (Mestni trg št. 3), v leseni podporni kozi Lahovega mostu in v opornem zidu pod Krevsovim mlinom.⁴⁴

Blešk je imel sila dober želodec in tudi njegove oči so marsikaj prenesle. Že omenjeni Franc Marguč je naletel na Bleška v Jesharni v Loki, ko je izpod stopnišča vlekel posodo, napolnjeno z mešanico. Pokrivala jo je že debela plast plesni, a se je vseeno pripravil, da jo bo pojedel. France se je zgrozil ob tem in ga je dobronamreno opomnil, da bo zbolel, če bo jedel že pokvarjeno, plesnivo hrano. Blešk je mešanico s prstom pomešal in odgovoril: »*Je že uležanu, je že uležanu.*« (Je že uležano, je že uležano.) – »Ti imaš tak želodec kot kukavica,« mu je rekel France. Pa mu je odvrnil Blešk: »Nimam ga ne, nimam ga ne!«⁴⁵

V Loki se je Blešk zelo rad oglasil v veletrgovini Ziherl, če je tam imel opravek ali ne. Tu je vedno dobil nekaj hrane, ne da bi moral zato posebej prositi. Slednje Blešku nikakor ni šlo z jezika, nikdar in nikjer ni prosjačil. Ko je stopil v trgovino, je gospa Angela takoj poklicala kuharico Francko, doma iz Selc v Selški dolini, in ji rekla le: »Blešk je v štacuni.« Ta je že vedela, kaj mora storiti. Hrane pri Ziherlu ni nikoli manjkalo, vedno je bilo kaj pri roki in k obedu je vsak dan sedlo k mizam petnajst do šestnajst ljudi. In tu bi se bil Blešk ob nekem takim obisku skoraj zadušil. Kuharica mu je med drugo hrano namenila velik kos mesa. Nevajen jesti meso, mu je kos zastal v grlu. Trgovski vajenec Marjan Jesenovec mu ga je z roko komaj še potegnil iz grla. Takrat je bil Blešk že brez zob in potem je meso kar pogoltnil.⁴⁶

Omenili smo že, da je Blešk kupoval po hribovskih kmetijah jajca in jih prodajal po Loki. V kamniti veži pri Dolincu v Bukovem Vrhu se mu je prevrnil koš in se je nekaj jajc razbilo. Gospodinja je hotela razbita jajca odstraniti in tla počistiti. Blešk pa je njeno namero preprečil in je rekel: »*Kar postite, kar postite, tu j' moje. Bom že sam pospravu.*« (Kar pustite, kar pustite, to je moje. Bom že sam pospravil.) Pokleknil je in vsa jajca polizal, čeprav se jih je držala škopa, v katero so bila jajca zadelana.⁴⁷

Kadar je bil namenjen iz Loke v Bukov Vrh, je bil že dopoldne na vozarski postaji in se razgledoval, ali bo opazil voznika, ki mu je bil naklonjen. Marsikaj je tudi prenesel, samo da se voznikom ne bi zameril. Nekoč mu je voznik Francnov Anžon iz Sovodnja v Poljanski dolini, znan namedenec,⁴⁸ vrgel v mešanico delček konjske fige. Blešk ni hotel razjeziti Anžona. Mešanico je premešal in jedel dalje.

Gostilničarka Detelova, ki je to videla, bi skoraj bruhala. Rekla je: »Blešk, zdaj se mi pa gabiš!« On pa, kot da to ni nič: »Dobra papca, dobra papca.«⁴⁹

Iz Škofje Loke je Blešk prav na vrh Pasje ravni prinesel h Kraljevim že plesnivo mešanico in mater prosil, da jo je pogrela v peči. Pojedel je vso. Mati mu je nato rekla: »Blešk, ti maš pa kufren želodec.« (Blešk, ti imaš pa bakren želodec.)⁵⁰

Blešk je na poti v Bukov Vrh, če ga je zatekla noč, hodil spat v Kožuhov senik v Dolu. Tam se je ravno pripravljaj, da bo pojedel že plesnivo hrano, ko je v senik stopil Tine Debelak, Kožuh mlajši, iz Kovskega Vrha. Dejal mu je: *Blašk, a t' nau neč škoudval, a nauš neč bolan?*« (»Blešk, ali ti ne bo nič škodovalo, ali ne boš nič bolan?«) Odgovoril mu je: *Nec, nec! Če b' gada snedu, pa b' m' na bel nec.*⁵¹ (Nič, nič! Če bi gada snedel, pa bi mi nič ne bilo.)

Ko je bil Blešk na poti po Sopoški grapi na Kuzov grič, je v Logu pri Malenskem Jurju v eno izmed kašt (zložene deske v trikotni stolp) odložil posodo z mineštro za takrat, ko se bo zopet vrnil na Log.⁵²

V Bukov Vrh se je Blešk s Hotavelj vračal skozi Gorenjo vas, Gorenjo Dobravo in se vedno ustavil v Bačnah pri Jesenku. V letih 1921 do 1930 je bil na tej domačiji za oskrbnika Tomaž Štremfel. Že med vrati je Blešk spraševal: »Micka, a bom lohk par vas čez nuč? Se sim čist kratk, čist kratk. Bom ljeu dol kar par peč na kluop.« (Micka, ali bom lahko pri vas čez noč? Saj sem čisto kratek, čisto kratek. Bom legel pri peči na klop.) Prosil je tudi mater, da bi mu pogrela mešanico, ki jo je imel na dnu koša. Ko je dvignila pokrovko in je iz posode zaudarilo po kislem, mu je dejala: »Blašk, tega pa že nauš jedu!« (»Blešk, tega pa že ne boš jedel!«) in zlila mešanico v svinjski škaaf, vendar ni upala dati prašiču vse mešanice hkrati. Blešku pa je skuhala drugo večerjo.⁵³

Kadar je šel na Kuzov grič z Loga po Hribarski grapi, čez Golc in Valterski Vrh mimo Breguša, Švinta in Golarja, je z istim namenom odložil mineštro v Jejlarjevo ali Hribernikovo sadno sušilnico (pajštvo). Jože Krmelj iz Staniške bajte na Koglu, ki je tedaj služil za hlapca pri Vodniku na Logu, in gospodar Matevž Demšar, po domače Vodnik, sta naletela na Bleška, ko se je vračal z Bukovega Vrha. Iz Jejlarjeve sušilnice je pravkar vlekel posodo z mineštro. Videla sta, da so iz posode štrlele dolge kosmate sivkastozelene plesni. Plesnive plasti Blešk ni odstranil, kot bi bilo pričakovati. Mešanico je premešal in jo pojedel.⁵⁴ Nikdar ni bilo slišati, da bi bil bolan, kljub temu, da je jedel plesnivo hrano. Gotovo si lahko mislimo, da je že pred več kot štiridesetimi leti na veliko in z velikim tekom užival penicilin, ne da bi se tega zavedal.

Govorili so, da ima Blešk »štrausov« želodec. Kako je ta primerjava zašla med Ložane in kaj pomeni, mi ni vedel povedati nihče v Logu. Le Kogelski Jože je dejal, da je to neke sorte žival. Katera je ta žival s tako dobrim želodcem, sem posredno zvedel šele doma v Loki. Vladimir Žužek se je spomnil, da so meščanke, ki so se pred vojno nosile po takratni modi, imele za klobukom »štrausovo« pero. Tako se je pokazalo, da »štrausa« ni iskati ne pri loškem trgovcu Strausu ne pri komponistu istega imena in ne med živalmi, temveč med ptiči. To preprosto uganko je hitro rešil moj prijatelj – lovec, inž. Ivan Hafner, Lovrencov iz Loke. Povedal je, da je to nemško ime za noja (der Strauss) in za njegov znani želodec (der Straussenmagen). Kdorkoli je že iznašel to primerjavo za Bleškov želodec, ne bi je mogel najti boljše. Saj so noji znani, da požro tudi težko prebavljive reči. Domnevam, da je njegov želodec poimenoval s tem imenom dr. Jože Rant, vendar o tem kasneje.

Blešk, imenovan »Črnovrška pošta«

Zaradi vsestranske uporabnosti in zaradi poti, ki jih je ubiral mali Blešk, so mu ljudje dali še ime »Črnovrška pošta«. Če pripisujemo to ime kraju, kjer se je rodil in tudi zvečine živel, bi bilo pravilneje, ko bi ga poimenovali »Bukovrška pošta«. Za dolince in za Ločane ime »Črnovrška pošta« zemljepisno pomeni Črni Vrh v Polhograjskem hribovju, južno od Bukovega vrha.

Ime »Črnovrška pošta« je torej ime, ki povečuje obseg Bleškovih gorskih potov in nalog, ki jih je opravljal na tem ozemlju za ljudi po raztresenih domačijah. Najmanj enkrat na teden se je napotil v Loko, da bi za te ljudi opravil razna naročila. Spotoma je prinašal pošto iz Poljan v Kovski Vrh in v Bukov Vrh.

Poleg tega je k Marjani Završnik, Tomeškovčevi mami, v Zabrajdo pri Loki nosil vezat lončeno posodo. Ta je znala z žico povezati lončeno posodo za kuho v krušni peči, da je bila bolj trdna.⁵⁵

Sestri Mina in Marjana Hribernik, Dobravski iz Puštala pri Loki, sta bili priznani šivilji. Šivali sta Ločanom, okoličanom in celo prebivalcem v Škofjeloško-polhograjskem hribovju do Črnega Vrha. Izdelke za slednje okolje je raznašal Blešk. Ob sobotah je prišel do njiju in pobral zavitke. Čeprav ni znal brati naslovov, je po spominu in naročilu vse zavoje oddal pravim naslovljencem.⁵⁶

Iz kraja v kraj in od hiše do hiše je prinašal novice, ki jih je bil zvedel v Loki in na svojih poteh. Kot prinašalca novic so ga v odročnih, visoko ležečih in redko postavljenih hribovskih domačijah radi sprejeli in poslušali, posebno tisti, ki si niso mogli privoščiti časopisov in so bili z delom priklenjeni na okolico doma, kamor so novice le poredkoma zašle.⁵⁷

Pri veletrgovki Angeli Ziherl v Loki je kupoval špecerijo in galanterijo za svojo trgovino Franc Bizjak, Slejkur s Hotavelj. Trgovinico je imel v severnem delu Hotavelj, v bližini današnjega združnega doma. Česar pri Ziherlovih trenutno ni mogel dobiti, ker ni bilo na zalogi in zato Slejkur ni mogel odpeljati, mu je Angela poslala pozneje. Manjše dodatne pošiljke mu je dostavljala po Blešku, obenem pa je od Slejkurja prinašal nazaj k Ziherlovi nova naročila.⁵⁸

Delitev blagoslovljene vode

Gorjanci so hodili pred praznikom sv. Treh kraljev v Loko h kapucinom po blagoslovljeno vodo. Na hrbtu so nosili lesene ploščate posode, v Loki imenovane »lempe«, v Bukovem Vrhu pa so jim rekli »flaše«, čeprav so bile lesene. Imele so odprtino začepljeno z lesenim zamaškom ali s koruznim strokom in naramnice za nošnjo na hrbtu. Ko so prišli hribovci v Loko, so natočili vodo v »lempe« na Selški Sori (takrat je bila še tako čista, da je bila pitna) in jih odnesli v kapucinsko cerkev blagoslovit. Ta dan so stale lempe na tleh v cerkvi kar v več vrstah, ker so v loškem okraju smeli žegnati vodo samo kapucini. Za potrebe mesta in okolice je v hodniku od glavnih vrat do notranjih samostanskih vrat stalo po šest stolitrskih čebrov blagoslovljene vode.⁵⁹

Že rajniki Bleškov oče je iz Loke vsako leto prinašal to vodo in kadilo prebivalcem v Kovski Vrh, Bukov Vrh in v Črni Vrh. Imel je že vpeljan način razdeljevanja vode; za njim je prevzel to tudi Blešk. In nikoli mu ni zmanjkalo blagoslovljene vode, čeprav so bila prvotna naročila manjša, poznejši odjem pa večji. »Lempa« ali »flaša« je merila približno 20 do 30 litrov. Razdeljevanje žegnane vode pa je potekalo tako, da je Blešk za odtočeni del vode v »flašo« takoj

Tine Potočnik, Ahternik, z Bukovega Vrha z
»lempo« za vodo. (Foto M. M.)

pri prvem studencu nalil navadno vodo in tako sam po potrebi »pridobil« blagoslovljeno vodo. Tako delitev vode je po svoje opravičeval: *»Če je bla flaša pa voda v ne žjegnana, je tud tale voda, ke sn ja partoču, ratala žjegnana.«*⁶⁰ (Če je bila flaša in voda v njej blagoslovljena, je tudi tale voda, ki sem jo pritočil, postala blagoslovljena.)

Blešk učen kot farovške knjige

Omenili smo že, da je bil Bleškov oče, France Peternel, znan v svojem kraju po pripovedovanju in po izrednem spominu; to je ugotovil tudi dr. Ivan Prijatelj.⁶¹ Zagotovo je Blešk svoj bogati spomin podedoval po svojem očetu. Na mah je namreč lahko tekoče nazaj povedal celotno abecedo od Ž do A. Kdo bi rekel, da si je to pridobil z vajo, vendar to ni bilo mogoče, saj ni znal ne brati ne pisati. Zaporedje črk si je lahko zapomnil samo po posluhu. Tudi ime ali priimek, ki ga je prvič slišal, je lahko takoj povedal zaobrnjeno.

V glavi je imel vse pomembne letnice sovaščanov in prebivalcev v spodnjem delu Poljanske doline. Glede na njegov izreden spomin (pravi računalnik) je po Poljanski dolini krožil izrek: *Se b' na bel neč naroubi če b' se faruške knjige zguble al' pa uničile sam de j' Blašk živ.»* (»Prav nič ne bi bilo narobe, če bi se izgubile ali uničile farovške knjige, samo da je Blešk živ.«)⁶²

Takšen spomin, kot ga je imel, je gotovo velika redkost, saj se lahko pojavljajo taki ljudje le na daljša obdobja ali pogosteje pri številčnejšem narodu. S podedovano nadarjenostjo pa je Blešk, žal, rasel bolj ali manj osamljeno. Ni hodil v šolo, zato tudi ni mogel izrabiti svojih naravnih zmožnosti.

Blešk predhodnik avtostoparjev

Blešk je bil v Loki in po Poljanski dolini znan tudi po tem, da se je srčno rad obešal na vozove in se tako prevažal iz kraja v kraj. Ko sem na širšem območju povpraševal po njem, so skoraj vsi starejši govorili: »Ja, ja, zanimате se za Bleška, ki se je tako rad 'peljkal' v drugi kraj, nazaj pa pešatil.« Površni opazovalci so menili, da so bile njegove vožnje povsem brez cilja, ker se je pač nadvse rad vozil. Prejšnji zapisi pa zavračajo to mnenje, saj je veliko svojih potov Blešk napravil po naročilu in zelo rad, da se je le »peljal«.

Pešačenje po prašni in trdi cesti se mu je na vso moč upiralo. Po njej je hodil s skremženim obrazom (glej fotografijo). Če je šel iz Loke v Poljansko dolino, se je že od Skončenka (zadnje hiše v Karlovcu) do Tomeškovca v Zabrajdi venomer oziral, kdaj bo zagledal za seboj voznika. Tudi vrh Tomeškovčevega klanca je dostikrat počakal na voznike (zlasti če je imel opravke pri Tomeškovčevi materi). Vedel je, da konji v klanec vozijo počasneje.

Kadar ni imel posebnih opravkov, ni zamudil nobene ponujene priložnosti, če se je dalo »peljkat«. Ko sta se nekoč Golarjev sin in hčerka odpeljala od doma po Sopoški grapi v Loko, da bi peljala elektromotor v popravilo, sta pri slapu Velika žehta srečala Bleška, ki je bil namenjen v Bukov Vrh. Takoj ju je poprosil, ali sme prisesti in se z njima peljati nazaj v Loko.⁶³

Martinov Jože je tedaj imel v Loki že avtobus. Z njim je vozil na progi mesto-kolodvor. Svojo hišo in garažo je imel v neposredni bližini gostilne pri Otetu (ob Martinovi hiši na Mestnem trgu). Ker je dobro vedel, kako rad se Blešk vozi,

Blešk slabe volje pešači po dolini. (Foto M. M.)

ga je povabil v avtobus. Po vožnji je Blešk pravil Justinu Razpetu: *»Lep se j' pelkat u hiše, sam prehitro mine«*.⁶⁴ (Lepo se je peljati v hišici, samo prehitro mine.)

»Furmane« je znal Blešk lepo poprositi, ali sme sesti zadaj na voz. Posebej je vprašal, ali se lahko pelje tudi njegov košek. Hitro je pristavil: *»Košek bom pa jemu kar na ram, de u kojn luoži pelu«*.⁶⁵ (Košek bom imel kar na rami, da bo konj lažje peljal.)

Vozniki so mu tudi radi ponagajali. Neki voznik mu je dovolil na voz, če bo klečal na verigah, ki jih je v ta namen imel že pripravljene. Drugi »furman« mu je zopet dovolil vožnjo samo, če bo zajahal soro, to pa ni bilo ne udobno in ne varno. Krčevito se je moral držati za spojno verigo lestev. Obakrat je Blešk še posebno trpel, ko je voznik pognal konja v dir in je voz poskakoval po jamastih kolesnicah ceste. Krčevito se je držal za verigo, da ni izgubil ravnotežja. Čeprav je imel že modre roke, ni poprosil voznika naj ustavi, da bo sestopil. V prvem primeru so trpela kolena, v drugem pa zadnja plat. Toda vozniki niso dolgo časa mučili Bleška, le preizkušali so njegovo vzdržljivost.

Bleškovo dobrovoljnost in željo, da bi se spravil na voz, ki je peljal po Poljanski dolini, so nekateri nagajivi, a tudi surovi vozniki preizkušali na razne načine. Ko je bil Blešk ob pospešeni in ob počasni hoji konja že tik za vozom, je voznik konja ustavil in vprašal sopihajočega Bleška, če bi se morda rad peljal. Vidno vzradoščen je hitro odgovoril: *»Pelku, pelku se bom.«* (Peljal, peljal se bom.) In ko se je že pripravljal, da bo sedel zadaj za soro, je voznik pognal. Dostikrat je Blešk v zadovoljstvo surovih voznikov pristal na tleh ali le s težavo ujel ravnotežje.

Blešk se veselega obraza pelje na vozu. (Foto M. M.)

Voznik je to igro ponovil, vendar Blešk ni odjenjal vse do tedaj, ko mu je uspelo sesti na soro in se prijeti za ročico voza. Sedeč na vozu je vedno kazal zadovoljen in hvaležen obraz voznikom, ki so se občasno ozirali nazaj. Blešk je dobro vedel, da se ne sme zameriti voznikom, čeprav so se iz njega norčevali, saj ga drugič ne bodo več pustili, da bi sedel na voz.⁶⁶

Blešk je najraje sedel zadaj na vozu in tako, da je vozniku kazal hrbet ter opazoval, kako se cesta odmika izpod voza, ne da bi moral pešačiti.

Pepetov glavni hlapec, Franc Tavčar iz Loke, je šel s parom konj in s tajslo in v Sopotnico po hlode. Malo pred Švavarnjem je srečal Bleška, ki je pešačil proti Loki. Sam pri sebi je rekel: »No, danes sem pa po dolgem času spet srečal Bleška.« Ko pa je v Sopotniški grapi pogledal nazaj po vozu, če je zaradi slabe poti vse v redu, je Blešk sedel zadaj na sori. Na mah je bil spremenil smer svoje poti, samo zato, da se je lahko peljal.

Ker so bili tajslji vozovi brez lojter, se Blešk ob poskakovanju voza ni imel kam trdno oprijeti. Zlahka bi izgubil ravnotežje in noga bi mu lahko prišla v zadnje kolesje. Vozniki so ga od tovrstnih voz zato odganjali tudi z bičem, če beseda ni zalegla.⁶⁷

Kako zelo rad se je vozil, priča tudi to, da je ljudi, ki jih je srečeval, opozarjal nase: »*Pelkam se, pelkam. Sm u zlatih nebjesah.*« (Peljem se, peljem. Sem v zlatih nebesih.)

Bleška so dajali tudi za primer kmečkim otrokom, ki so se preveč obešali na vozove. Z njih so jih odganjali: »*Tak ste ket Barnu Blašk.*«⁶⁸ (Taki ste kot Brnov Blešk.)

Zagotovo je bil Blešk prvi predhodnik avtostoparjev v loški občini.

Še nekatere Bleškove prigode

Občasno je hodil tudi bedet (vahtat) k manj premožnim pokojnikom. Tako je bedel tudi, ko je umrl stari Rožnik pod Sv. Ožboltom, nedaleč od Kuzovega griča. Z obešalnika je snel širokokrajni pokojnikov klobuk in na njegovo mesto obesil svojega. Zamenjave klobuka Blešk ni štel za krajo. To je bil klobuk posebno širokih krajev, ki ga je kasneje tako rad nosil in spredaj imenitno zavihal navzgor, da je bolje videl predse.⁶⁹ (Glej fotografijo.)

Na srednjevaškem polju v Poljanski dolini sta imela njive Anžonovc in Jakovc iz Srednje vasi. Pred drugo svetovno vojno je bilo veliko teh njiv posajenih s turščico. Koruzna zrna in njihove mlade poganjke je bilo treba varovati do prvih dni maja, da so se dobro ukoreninili, sicer so postali plen požrešnih vran. Na take njive so se vrane spuščale iz obrobni gozdov v zgodnjih jutranjih urah ali zvečer, ko se je mračilo. Če ni bilo čuvajev, ki bi jih odganjali, so s kljuni pobirale v zemljo vsajeno koruzo; kmetje so zato imeli vrane za pametne. Na manjših kmetijah so koruzne njive varovali otroci, vstajati pa so morali že ob štirih zjutraj. Anžonovc in Jakovc pa sta postavila stražarnico sredi njiv in za čuvaja najela Bleška. Bilo je okoli leta 1938. S ploskanjem ali tolčenjem po stražarnici je odganjal nadležne vrane, dokler se koruza ni dobro ukoreninila.⁷⁰

Priljubljeno zatočišče je imel Blešk pri Skoblovih, kjer je imela mati Jerica odprto srce za reveže, saj je bila sama iz revne kajže pri Jenešu v Brodeh. Pri hiši je bilo več otrok (deklic), Blešk pa je imel le slabe pol ure do doma. Tako je mati Jerica, ko je odhajala na polje, Blešku prepustila v varstvo svoje otroke. Mala Micka ga je ob materini odsotnosti prosila, naj ji s kota nad mizo sname sliko

zadnje večerje, da jo bo od blizu pogledala. Blešku je slika zdrsnila iz rok in steklo se je razbilo. Zato je Blešk iz Loke prinesel novo steklo, ki je bilo pravilne velikosti. Kako je vzel mero, mi Micka ni vedela povedati.

Kot smo že v uvodu povedali, je imel Blešk debele ustnice, še debelejši pa jezik. Skoblova dekleta so ga kar naprej naganjala, naj pokaže »ta mesnata lopata«. Velikokrat na dan je moral pokazati jezik v veliko zadovoljstvo otrok. Tudi nekaj malega je postoril. Materi je prinašal parkel za krušno peč, otrokom pa iz Loke rožiče, bonbone in kratke zavržene svinčnike, ki jih je nabral na smetišču. Tudi mlatiti je znal.⁷¹

Dostikrat je šel Blešk v Bukov Vrh po poti skozi Kovski Vrh. Zaustavljaval se je pri Četrtniku. Če ga je na poti ujela noč, je šel naravnost v hlev. Vedel je, kje je stelja in si je kot jež postlal. Neko jutro, ko je v hlev stopil oče in ugledal v listju Bleška, je dejal: »*Kva za ena smrt pa leži tole?*« (Katera smrt pa leži tukaj?) Blešk je dvignil zaspano glavo in odgovoril: »*Nec bat, nec bat! Blašk je, Blašk.*«⁷² (Nič se bati, nič se bati! Blešk je, Blešk.)

Ko so se Pibrove sestre vračale domov v Bukov Vrh ali odhajale v dolino, so večkrat naletele na Bleška, ki je počival za kakšnim grmom. Že naprej se je oglašal: »*Nec strahu, nec bat! Blašk je, Blašk.*« (Nič strahu, nič se bati! Blešk je, Blešk.)

Doma pri Pibrovih so bila dekleta večinoma sama. Mati je bila v Hotoveljski grapi. Rade so videle, če je k njim prišel Blešk, da niso bile same. Veliko raje so dekleta klekljala kot luščila fižol. Bleška so zato žugale,⁷³ da je medtem luščil fižol namesto njih. Sicer pa pri njih ni kaj posebnega delal.⁷⁴

Večkrat je Blešk prišel h Kraljevim, ki so imeli svojo domačijo prav na vrhu Pasje ravni. Že med vrati je spraševal, ali bo kaj kupčije. Mati se je napravila nevedno in ga vprašala, kaj da kupuje. Odgovoril je: »*Se viste, tistu ke piška znese.*« (Saj veste, tisto, kar piška znese.) Nekoč je vstopil v vežo (črno kuhinjo), iz katere so kurili krušno peč, prav takrat, ko je v peč padel žarek popoldanskega sonca. Blešk si je vesel in zadovoljen pomel roke in vzkliknil: »*Sam de j' pečka, sam de j' pečka!*« (Samo da je peč, samo da je peč!) Misli je, da imajo Kraljevi zakurjeno peč, h kateri se bo lahko pritisnil in ogrel.⁷⁵

V Loki se je zgodilo naslednje: Na vogalu pri Kufru sta stala Vlado Košir in njegov nekoliko starejši prijatelj, ko je izza vogala prišel Blešk. »*Steci za njim in ga pocukaj od zadaj, Blešk ima to nadvse rad,*« je svetoval poredni prijatelj. Vlado je bil od doma navajen ubogati in vedno pripravljen storiti kaj dobrega. Nič se ni obotavljal in ne pomišljal. Stekel je za Bleškom in ga pocukal. Neverjetno hitro se je ta obrnil in ga s palico nagnal. Nihče mu ne bi prisodil take naglice, saj je bil sicer pri hoji počasen.⁷⁶ To zahrbtno dejanje ga je moralo sila ujeziti.

Poizvedovanja v Bukovem Vrhju so pokazala, da je hodil Blešk domov prav po vseh poteh in stezah, ki vodijo v Bukov Vrh. Kadar se je z voznikom pripeljal do Poljan, se je napotil domov skozi Hotovljo, tam pa se od Apnarja dviga na Orešje strma Koroška pot. Ta smer, ko se je vračal iz doline v Bukov Vrh, mu je bila še posebej všeč, ker se je spotoma rad oglasil pri Ahterniku, prvi domačiji 620 m visoko. Na Orešju je, dvajset minut hoda pred domačijo, nekda stala Ahternikova bajta. Tu je Ahternikov Tine pripravljaval in zlagal butarice za kmečko peč. Spotoma si je Blešk na ramo zadel butarico in že računal, da bo za »lon«⁷⁷ lahko spal pri Ahterniku za pečjo. Tinetu je že naprej zatrjeval: »*Sam par teb pa na Skubl žihar ležim na pečk.*« (Samo pri tebi in na Skobl smem ležati na peči.) Ali je povsod tako govoril, ni znano. Znano je le, da je nadvse rad ležal na peči, saj je v hiše dostikrat prihajal premražen. Tudi Pibrova dekleta z Bukovega Vrha so mu dovolila, da je zlezal za peč. Ahternikov Tine mi je o Blešku povedal še naslednje:⁷⁸

»K nam je Blešk sila rad hodil in tudi prespal. Drugi dan pa je nadaljeval pot mimo Platiša, Kamška, Mežnarja, Bukovca na Razpotje, kjer je šel k Skoblu ali pa naprej na Kuzov grič. Našim otrokom je iz Loke vedno prinašal razne škatlice, papir, svinčnike in podobno ter s temi darilci veselil deklici, ki sta ga radi pričakali pred hišo.

Blešk je 'ledi'⁷⁹ dobro poznal. Če ga je kdo nagovoril, je takoj povedal, kdo je, kdaj je rojen, kako se piše in kako se njegov priimek in ime izgovarjata nazaj. Kako dober spomin je imel, kaže tudi tale primer: Loškem peku in slaščičarju Viktorju Žužku je nosil parkel. Pogostoma je tu dobil zemljo. Blešk pa mu je vedno povedal, katero zemljo po številu je že dobil. Viktor mu je odgovoril: Blešk, ti imaš pa res dober spomin. Jest pa pozabim še tisto, kar zapišem.

K nam je iz Poljan ali pa iz Loke Blešk prinašal čike in jih tu trebil. Po vojni mu je Maks Kalan, Muhov s Hotovelj, prepovedal pobirati čike po Poljanah, ker da je to neugledno v novi Jugoslaviji in tudi zmanjšuje ugled občinskim možem, ki to dopuščajo. Zapretil mu je, da bo moral ponovno v mestno ubožnico v Loki, če ne bo prenehal pobirati čikov. Od takrat je k nam hodil le ponoči, da ga nihče ni videl. Bal se je, da ga bodo prijeli med spanjem in vtaknili v ubožnico.«⁷⁹

Ugledni Ločani o Blešku

Dr. Jože Rant je imel pred drugo svetovno vojno splošno zdravniško ordinacijo pri Balantu v Loki. Poznal je Bleškov neobčutljivi želodec. Dejal mu je: »Veš, Blešk, za teboj bi pa rad podedoval tvoj želodec.«⁸⁰ On je bil po vsej verjetnosti tisti, ki je najbolj poklican lahko rekel, da ima Blešk »štrausov« želodec.

Blešk iz skicirke akad. slikarja Franceta Koširja, 1938

Profesor France Planina ga je ob nekem srečanju vprašal: »Kako je, Blešk?« – »Dobar, dobar. Sm zdrav, vesjel pa set sm,« mu je odgovoril kratko, vendar vse povedal!⁸¹ (Dobro, dobro! Sem zdrav, vesel pa sit sem.)

Zadnja leta svojega življenja (v letih 1936–1939) je akademski slikar France Košir (1906–1939) preživel na domu v Koširjevem mlinu; tam je imel priložnost opazovati berače in druge sirote, ki so hodili na kapucinsko porto nasproti mlinu. V skicirko je ujel prenekaterega posebnega. Njegovo pozornost je zbudil tudi Blaž Peternel. Ta skica je nastala leto dni pred slikarjevo smrtjo, ko je bil Blešk star 63 let. Upodobil ga je v popotni opremi. V desni roki ima popotno palico, v levi pa leseno posodico (lempico) za pijačo. Čez levo ramo ima vrečo z razpolovljenim tovorom.⁸²

Bleškova zadnja pot

Med nemškoasedbo Gorenjske je moral Blešk 25. aprila 1943 v loško mestno ubožnico, ki je bila v stavbi za cerkvijo na Lontrgu; ustanovljena je bila že leta 1547 in je delovala do leta 1950.⁸³ Vojni čas je tako ustavil Bleškova pota po Škofjeloško-Polhograjskem hribovju, kjer so Nemci izvajali nevarne pregone in napade na partizane. V teh okoliščinah bi bil Blešk lahko kaj hitro ob življenje.

V ubožnici je bil tudi 16. ali 17. januarja 1949, ko so začeli varovance seliti v Predvdor, ker je bila v letu 1950 loška mestna ubožnica po 403 letih obstoja ukinjena.⁸⁴ Zadnjikrat v svojem življenju je Blešk takrat dokazal, da še malo ni bil šlevast,⁸⁵ marveč pri 74 letih še povsem bister. V drugi polovici januarja 1949 je pred selitvijo pobegnil v domačo Poljansko dolino. Zima je bila tedaj podobna letošnji, hladna in brez snega. Računal je, da ga bodo najprej iskali doma ali drugod po Bukovem Vrhu. Zato je bežal na nasprotno stran, na prisojno Gabrško goro, kjer je bilo tudi bolj toplo kot v osojnem Bukovem Vrhu.

Na Logu je Blešk sestopil z voza in se verjetno vzel navzgor po Petruzovi grapi. Po drugem pripovedovanju naj bi se še oglasil pri Mežnarju pri Sv. Volbenku ter od tod šel mimo Roglana na Zejčuš in se verjetno utrujen ustavil pod Roglanovim mlinom v Petruzovi grupi. Dalje ni prišel. Tu, v neposredni bližini cerkve sv. Volbenka, se je šele umirila nemirna kri zadnjega potomca Kuzovcev. Čez deset dni so ga našli negibno ležečega na listju, ki ga je veter nanesel v zavetrno kotanjo. Utrujen je legel na razgreto listje in tu zaspal. Hladna noč je poskrbela, da je zaspal za vedno. Zmrznjenega sta okoli 1. februarja 1949 povsem naključno našla Jože Krmelj, Gunčar z Gabrka, in Francka Tavčar, Zejska iz Sopotnice, ko sta pregledovala posestno mejo. V košku je imel bedrce mladega prašička, ki so ga že bile načele miši, kot so načele tudi Bleškove prste.⁸⁶

V mrliški knjigi, ki jo vodi župni urad Škofja Loka, je kot dan smrti zapisan 17. januar 1949. O bivališču je zapisano: »Prej je bival v ubožnici. Sedaj brez stalnega bivališča. Našli so ga v gozdu pri Sv. Florijanu št. 1.⁸⁷ O vzroku smrti je navedeno: »Zašel v gozd, onemogel, zmrznil, nepreviden.« Pokopal ga je na domačem pokopališču v Poljanah Matej Tavčar, župnik v Poljanah.

Če bi bil pisatelj Ivan Tavčar tedaj še živ, bi zagotovo zapisal: »Dotrpela je ževavca boga in ostala v dolini kot si je želela.«⁸⁸

Ob zaključku te pripovedi se zavedam, da ta zapis ljudskih spominov na Bleška, majhnega po postavi, vendar velikega po srcu, spominu in pameti, podaja le njegov grobi obris. Ko sem ubiral domačije v Kovskem, Valterskem, Bukovem in v Črnem Vrhu ter iskal Bleškove nekdane stopinje, nisem v nobeno hišo vstopil zama. Povsod so o njem govorili le dobro in vedeli kaj hudomušnega. Slabega mi o njem niso nikjer nič povedali.

Povsod, kjer sem povpraševal po njem, me je v mislih spremljal in mi krepil vztrajnost, da bi zaokrožil njegovo celotno podobo. Vedno jasneje se je oblikovalo prepričanje, da ni bil prav nič oškodovan pri pameti, kot so si nekateri mislili. Vedno se je odzival, kot da je šolan. Bil je globoko čuteč človek, široko znan in priljubljen. Celo v izreke je prišel zaradi svojih posebnosti. Nikdar ni stegoval roke, ne v petek ne v svetek, ni bil berač, čeprav je bil tak njegov zunanji videz. Nikogar ni nikdar prosil, ne za denar ne za hrano. Za oboje je po svoje poskrbel sam. Ni opravljal niti tistih, ki so ga na kratko odslavljali ali mu delali krivico. Bil je sila obziren in ni silil tja, kjer je vedel, da zanj ni prostora. Sovražnikov ni imel, le prijatelje in čisto vest. Mirno in brez skrbi je legel in zaspal tudi na prostem, če ga je tam ujela noč. Bil je vedno zadovoljen in vesel, kot da ima vsega v izobilju.

Zadnja leta, čeprav star čez sedemdeset let, se ni počutil še nič nebogljn in varstva potreben, da bi ga morali zapirati v dom za ostarele in stran od rodne Poljanske doline. Neizmerna želja po nekdanji prostosti se ni dala več potešiti. Domotožje po znancih v hribih, po voznikih na poljanski cesti je bilo preveliko, da bi se pokoraval hišnemu redu ubožnice, v katero so ga vtaknili nadležni Nemci. Zadnjikrat si je na skrivaj zadela na rame svoj popotni koš; ni pa bilo več časa, da bi si ga napolnil z mineštro za »zadnji štrpac«, če se je hotel izogniti preselitvi v Predvdor.

Zgodovinski zapis o Blažu Peternelu, Brnovem Blešku, je zagotovo zapoznel. V grob so z njegovimi umrlimi sovrstniki odšle tudi zlahtnejše podrobnosti, zlasti še iz njegove mladosti.

O p o m b e

1. Izjava Jožeta Krmelja (1904), po domače Kogelskega iz Staniške bajte na Koglu ali imenovanega tudi Kašmanov Jože, Škofja Loka, Partizanska cesta. – 2. S temi besedami je po ovinku povedal, da je bil oče nezakonski. – 3. Rojstna in krstna knjiga župnije Poljane, str. 90, Matični urad Škofja Loka. – 4. Beseda *mrva* pomeni v poljanskem narečju tudi *maló*. – 5. Štebali so vrhnji del škornjev. – 6. Izjavi Janeza Potrebujēja, po domače Slovnika (1903) iz Črnega Vrha št. 43, in Mine Mravlja roj. Oblak (1906), po domače Pibrove iz Bukovega Vrha, stanujoče Škofja Loka, Hafnerjevo naselje št. 22. – 7. Izjave Rudolfa Ahlina (1908), gostilničarja, po domače Premetovca, Log 15, Neže Plestenjak (1923), po domače Kraljeve s Pasje ravni, stanujoče Črni Vrh nad Polhovim Gradcem št. 36 in Antona Ruparja (1918), po domače Dolinca, Bukov Vrh št. 33. – 8. Izjava Mice Mravlja, roj. Oblak (1906), Pibrove iz Bukovega Vrha, stanujoče Škofja Loka, Hafnerjevo naselje 22. – 9. Izjava Marjance Setnikar, po domače Koširjeve (1914), Črni Vrh 45. Besedilo v bukovrškem govoru je oblikovala Marija Mlakar, roj. Rupar (1958), po domače Dolinska iz Bukovega Vrha št. 33, prof. slovenskega jezika in književnosti, ki je pri prof. dr. Tinetu Logarju na Filozofski fakulteti diplomirala z nalogo Govor vasi Bukov Vrh v Poljanski dolini. Zapis govora je zaradi lažjega branja in razumevanja fonetičen. – 10. Zemljišča knjiga k.o. Kovski Vrh in zbirka listin zemljiško-knjižnega vložka št. 17, Sodišče Škofja Loka. – 11. Notarski akt, poslov. št. 120, Zbirka listin zemljiške knjige št. 542/26 z dne 28. 10. 1926, hrani sodišče v Škofji Loki. – 12. Izjava Francke Šubic (1923), poročene Kalan, stanujoče Bukovica 12, Selška dolina. – 13. Bleškova višina je bila dokaj natančno ugotovljena po fotografiji mizarja Franca Margača iz Škofje Loke in po izmeri vogala nekdanje Fojkarjeve gostilne. – 14. Mrliška knjiga Poljane, leto 1893, str. 15, zaporedna številka 15, hrani Nadškofijski arhiv, Ljubljana. – 15. Notarski akt Zemljiškoknjižnega urada pri Okrajnem sodišču v Škofji Loki, št. 542/26, z dne 28. 10. 1926. – 16. Izjava Maksa Fojkarja (1914), nekdanjega učitelja v Črnem Vrhu nad Polhovim Gradcem, stanujočega Gabrk 1. – 17. »Šterna« je vodnjak z ročico za črpanje vode. – 18. Izjava Minke Bevk (1921), Škofja Loka, Kopališka 23. – 19. V Loki pravijo žepnemu ogledalu »špeguč'k«. – 20. Isto kot op 8. – 21. Lojza Šubic (1913), po domače Narigarjeva iz Bukovega Vrha, stanujoča Žabja vas, Poljanska dolina. – 22. Izjava inž. Leopolda Solca (1918), Ljubljana, Đakovičeva 4. – 23. Izjava Ignaca Plestenjaka (1928), po domače Kraljevega s Pasje ravni, Bukov Vrh št. 20. – 24. Izjavi Rudolfa Ahlina (1908), gostilničarja, po domače Premetovca, Log 15, in Neže Plestenjak

(1923), po domače Kraljeve s Pasje ravni, stanujoče Črni Vrh nad Polhovim Gradcem št. 3. – 25. Izjava Slavke Rupar (1921), po domače Bogonarjeve, Log 22, Poljanska dolina. – 26. Izjava Valentina Potočnika (1910), po domače Ahternika iz Bukovega Vrha št. 10. – 27. Isto kot op. 1. – 28. Marijan Masterl mlajši (1944), Ljubljana, Brilejeva 1. – 29. Izjava Katarine Kržišnik (1920), po domače Skoblove iz Bukovega Vrha, stanujoče Škofja Loka, Partizanska cesta 45. – 30. Isto kot op. 16. – 31. Izjava Staneta Reška (1917), po domače Strupa, Škofja Loka, Klobovsova št. 2. – 32. Isto kot op. št. 27. – 33. Meta Sterle, Prehrana na Loškem, *Loški razgledi* 34, 1987, str. 139. – 34. Izjava Staneta Reška (1917), po domače Strupa, Škofja Loka, Klobovsova št. 2. – 35. Izjava Leopoldine Pogačnik, roj. Mrak (1936), po domače Boštarjeve, Bukov Vrh 28. – 36. Nemški policisti so iz maščevanja za spopad s partizani na Pasji ravni to najvišje ležečo domačijo v Polhograjskem hribovju požgali. Domači so rešili le gola življenja. – 37. Izjava Neže Plestenjak (1923), po domače Kraljeve s Pasje ravni, stanujoče Črni Vrh nad Polhovim Gradcem št. 36. – 38. Isto kot op. 35. – 39. Isto kot op. 37. – 40. Ivana Rupar, po domače Kovskarca, Kovski vrh. – 41. Isto kot op. 16. – 42. Izjava Marije Bradeško, po domače Boženska iz Črnega Vrha nad Polhovim Gradcem, Dom oskrbovancev Stara Loka. – 43. Izjava Marijane Kržišnik roj. Erbežnik (1928), po domače prej Staniška, Staniše 2, sedaj Smovnikarjeva, Sv. Petra hrib 7. Domačija Staniše je bila nekoč lepa, trdna in ena največjih na tem območju, danes pa je še razvalina in nema priča žalostnih dogodkov med zadnjo vojno in po njej. – 44. Izjave Franca Marguča (1900–1989), Puštal 71, Franca Štukla, Škofja Loka, Kopališka 3 in Pavla Perka (1917), Poljane nad Škofjo Loko 35. – 45. Izjava Franca Marguča, Škofja Loka, Puštal 71. – 46. Izjavi Milene Bidovec roj. Ziherl (1921), stanujoče Kranj, Zupančičeva 2A in Milice Šolc roj. Jesenovec, po domače Ratečenkove iz Puštala, stanujoče Ljubljana, Đakovičeva 4. – 47. Anton Rupar (1918), po domače Dolinc, Bukov Vrh 33. – 48. V poljanskem govoru pomeni »namedenec« šaljivec, ki se rad ponorčuje iz drugega človeka. – 49. Izjava Justina Razpeta (1911), Dom oskrbovancev, Stara Loka. – 50. Isto kot op. 37. – 51. Marija Habjan, roj. Demšar (1909), po domače Žgajnerjeva iz Zaprevala, prvič poročena z Valentinom Debeljakom, Kožuhom s Kovskega vrha, stanujoča Sv. Duh 105. – 52. Izjava Jurija Stanonika (1929), po domače Malenskega z Loga. – 53. Izjava Alojza Stremfaja (1920), po domače Lovričkovega, Volaka 24. – 54. Isto kot op. 27. – 55. Izjava Helene Krajnik, roj. Završnik (1919), po domače Tomeškovčeve, stanujoče Škofja Loka, Poljanska cesta 29. – 56. Micka Čadež, roj. Hribernik, Dobravska, poročena pri Anžonu, Srednja vas 5. – 57. Isto kot op. 29. – 58. Izjava Milene Bidovec, roj. Ziherl (1921), Kranj, Zupančičeva 2A. – 59. Izjava Ljudmile Košir (1921), Škofja Loka, Novi svet 1. – 60. Isto kot op. 29. – 61. Prim. Ivan Tavčar, *Zbrano delo*, 3. knjiga, Ljubljana 1966, str. 418–419. – 62. Isto kot op. 29. – 63. Izjava Ljuzeta Setničarja (1928), po domače Golar, Bukov Vrh 30. – 64. Izjava Justina Razpeta (1911), Dom oskrbovancev, Stara Loka. – 65. Izjavi Rudolfa Ahlina (1908), gostilničarja, po domače Premetovca, Log 15, in Neže Plestenjak (1923), po domače Kraljeve, s Pasje ravni, stanujoče Črni Vrh nad Polhovim Gradcem št. 36. – 66. Izjava Matevža Demšarja (1911), po domače Vodnika, Log 2. – 67. Izjava Franca Tavčarja (1902), Škofja Loka, Partizanska c 17. – 68. Izjava Franciške Železnik (1912), roj. Rupar, po domače Kovskarjeve iz Kovskega Vrha, prvič poročene Demšar, po domače pri Jakobcu v Valterskem Vrhju. – 69. Isto kot op. 27. – 70. Izjava Marije Mezek (1930), po domače Jagršnikove iz Srednje vasi, stanujoče Ljubljana, Mestni log 36. – 71. Izjave Vide Potočnik (1936), po domače Skoblove, Bukov Vrh 23, Micke Setničar (1928), po domače Skoblove, poročene pri Golarju, Bukov Vrh 30 in Katarine Kržišnik (1920), po domače Skoblove iz Bukovega Vrha, stanujoče v Škofji Loki, Partizanska c. 45. – 72. Izjava Jožeta Luznarja (1911), po domače Četrtnika, Kovski Vrh 2. V Bukovem Vrhju pomeni žugati isto kot prositi. – 73. Isto kot op. 8. – 74. Isto kot op. 29. – 75. Isto kot op. 37. – 76. Izjava Vlada Koširja (1928), Škofja Loka, Novi svet 4. – 77. *Lon* je plačilo. – 78. Isto kot op. 26. – 79. *Ledi* v poljanskem govoru pomeni ljudje, ljudi. – 80. Isto kot op. 50. – 81. Izjava Franceta Planine (1901), Dom starejših občanov, enota Kolezija, Kopališka 10, Ljubljana. – 82. Isto kot op. 58 in Andrej Pavlovec, Slikar France Košir, *Loški razgledi* 7, 1960, str. 111–118. – 83. France Štukl, Občinska ubožna hiša in druge socialne zadeve, *Loški razgledi* 20, 1973, str. 48–61. – 84. France Štukl, Škofja Loka, Kopališka 3. – 85. V poljanskem narečju pravijo *šlevast* človeku s kratko pametjo, kar pomeni neumen. – 86. Izjava Angele Frlan (1920), roj. Mrak, po domače Petruzove, Log nad Škofjo Loko št. 27. – 87. To hišno številko ima domačija na Zejčuš. Rojstna in krstna knjiga Poljane, ki jo ima Matični urad občine Škofja Loka, piše, da je Blešk umrl 16. januarja 1949 v Sopotniški grapi. Kraj smrti je v matični knjigi napačno naveden. – 88. *Žival* je Poljancu v nagovoru izraz ljubkosti in usmiljenja. Prim. pripombe dr. Ivana Prijatelja, *Tavčarjevi zbrani spisi*, I. zvezek, Ljubljana 1932, str. 320 in 495.